

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

88/1 YIL: 3 SAYI: 9
Nisan 1988
Yılda dört sayı yayınlanır.
Yazı İşleri Sorumlusu:
Ertan Osman
Yayın Kurulu
Nilüfer Yıldırım
Semra Yalçın
Fatma Güven
Engin Anıl
İlker Özova
Dizgi:
Şefika Beren
Pikaj-Montaj:
HAS-DER
Baskı:
Ortam Off-Set Tesisleri
Ön Kapak:
Orak ustası Halil Dayı,Güzelyurt
(GÜSAD Arşivinden)
Arka Kapak:
Eski Girne Limanı
Ederi:
Kıbrıs'ta 800TL
Türkiye'de 1000TL
Abone:
Kıbrıs ..2500TL
Türkiye...3000TL
Avustralya... 10 Avustralya Doları
İngiltere....5 Sterlin
ABD..... 10 ABD Doları

Halkbilimi Adresi:
P.K.199
Lefkoşa, Kıbrıs
Mersin 10, Turkey
Tel: 020 35168

OKURLARA

1988 yılının ilk Halkbilimini sizlere ulaştırmaktan mutluyuz. Dergimiz bu yıl Nisan, Haziran, Eylül ve Aralık ayı sonlarında olmak üzere dört sayı yayınlanacaktır. Böylece daha fazla ama aksayarak sizlere ulaşan bir dergi yerine daha az ama vaktinde elinizde olacak bir dergi planladık. Ayrıca "üç ayda bir" uygulaması tümü amatör olan yazar ve araştırmacı arkadaşlarımızla teknik görevlilerimize sizler için içerik olarak daha doyurucu, biçimsel olarak da daha kaliteli bir dergi sunmalarını sağlayacaktır.

Hiçbir reklama yer vermeden yaşamını idame ettirme uğraşı içinde olan Halkbilimi, bunu başarabilmek için kültüre önem veren, sanatsever halkımızın desteği ile ayakta kalmak zorundadır. Halkbilimi gelişigüzel münferit bağışlardan çok düzenli abonelere sahip olmayı ve asgari 1000 adet derginin yıllık gelirini garanti altına almayı tercih etmektedir. Bu nedenle tüm okurlarımızın dergimize abone olmalarını ve çevrelerindeki arkadaşlarını da Halkbilimi'ne abone olmaya davet etmeleri çağrısında bulunuyoruz.

Bu sayımızdan itibaren yalnızca araştırmalarımızda elde edilen bulgular değil, bunlar hakkındaki değerlendirmelerimiz ve Halkbilimi çevrelerinde yer alan çeşitli tartışmalar da dergimizin konuları arasına katılacaktır. Ayrıca çeşitli araştırma, inceleme, röportaj ve haber yazılarıyla Halkbilimi kitaplığınızda mutlaka görmek isteyeceğiniz aranan bir belgesel olacaktır. SÖZ VERİYORUZ □

Halkbilimi

Short Summary Of The Contents

In this issue we have published a very interesting article; Bağlıköy (Ambeligu) research has been done by one of HAS-DER's (Folk Art Association) research groups (Engin Anıl, Fatma Avni, Ayşe İnönü, Hasan Ekmekçi). In this research they have examined folk characteristics of village households.

Kani Kanol and Ali Hoca's article entitled "Dramatized Folk Dances and Cypriot Folk Music", gives the results of "HAS-DER" research on Cypriot Folk Dances and Music. In this article they study "Orak" (sickle), a men's dance that dramatizes the grain harvest. Orak is one of the fastest and most exciting men's dances. The main party of Orak comprises the individual dances of each dancer.

Mustafa Serdengeçti; a founder of "HAS-DER" and a longtime folk researcher; takes the issue of black-blue discussion in traditional trousers (dizlik). In this article he explains the authentic and stylised approaches to folk dances and analyses this very controversial discussion.

Mehmet Birinci, also continues his translations. This time the translates an article about the foundations of Cypriot Folk Music as written by C.D. Ioannides. This may be the continuation of the last M. Birinci's translation which was from Apostolides' book entiteled "Cyprus Folk Songs and Dances". In this article Ioannides insists that Cyprus Folk Music belongs only to Cypriot Greek People and that there is no difference between Greek Music and Cypriot Music.

Another translation by Ahmet An. It is about the İnternational Folk Art Festival in USSR which will take place in the summer of 1988.

As usual, we had seperate pages for Folk Tales. In this issue again a very interesting tale entitled "Tasa Kuşu" (Worry Bird), tells the story of a spoiled princess.

On the news page, information about different folk activities of our association is given since the last issue of "HALK-BİLİMİ". The main news is the 10th Establishment Anniversary Celebration Activities of HAS-DER.

Also there is an article about impressions of this activities.

HALK OYUNLARIMIZI VE MÜZİĞİMİZİ İRDELİYORUZ

Dramatize Edilmiş Oyunlar (II)

Kâni Kanol Ali Hoca

Daha önce yayınladığımız 87/1 sayılı Halkbilimi dergisinde Dramatize oyunlar hakkında kısa bir giriş yaparak, bu oyunlardan "Bıçak Oyunu"nu irdelemeye çalışmıştık. Yine aynı yazımızda ülkemizde oynanan yedi oyunu (bu başlık altında toplayabilecegimiz) şöyle sıralamıştık: 1. Bıçak Oyunu 2. Nişan Oyunu 3. Degirmenci Oyunu 4. Kartal Oyunu 5. Orak Oyunu 6. Karaoglan Oyunu 7. Dingala Oyunu. Bu oyunlara Fistikya oyununu da katmak istiyoruz. Testi oyunu olarak da bilindigini saptadıgımız bu oyun üzerine araştırmalarımızı sürdürmekte oldugumuzu ve kısa zamanda bu oyun hakkında etraflı bilgiyi siz okurlarımıza aktaracagımızı bilmenizi isteriz. Şimdilik bu oyunun eskiden dügünlerde testilerle genç kızlar tarafından oynanan bir oyun oldugunu ve bugün yaygın olarak bilinenin aksine, testiyle oynanan Kozan oyununun aslında bir Sirto (Mendil Oyunu) oldugunu saptadıgımızı belirtmekle yetinelim.

Şimdi yine konumuza dönelim. Bu yazımızda ORAK OYUNU'nu irdelemeye çalışacagız.

Daha önce anlattıgımız ve oyun müzigi notasını da verdigimiz Bıçak Oyununun ezgisiyle oynanan Orak Oyunu oyunlarımız arasında en coşkulu ve en çok ilgi çeken oyunlardan bir tanesidir. Bu oyunda, oyuncular ekip, biçen köylüyü taklit ederken, kişisel yeteneklerini gösterirler.

Günümüzde orakla ekin biçme hemen hemen ortadan kalkmıştır. Feodal üretim biçiminin hüküm sürdügü dönemde, insan gücüne dayanan ekin biçme işi artık günümüzde, gelişen teknikle ve kapitalist üretimle birlikte orak yerine biçer-döver makineleriyle yapılmaktadır. Orakla ekin biçme yöntemi artık halk oyunlarında dramatize ediliyor. Geçmişte, özellikle ülkemizin Mesarga ovası diye bilinen bölgesinde ekin biçme mevsiminde orakçılar haftalar süren ugraşlar sonunda ekinleri biçebiliyorlardı. Baf yöresinde dağlık kesimlerde ve adanın diger bölgelerinde yaşayan köylüler

Dramatize oyunlardan Orak'da bir oyuncu ferdi figürü yaparken.

orak mevsiminde geçimlerini sağlayabilmek için toplu halde Mesarga ovasına gündelikçi olarak çalışmak için akın ederlerdi. Bulundukları köylerde tutacakları iş olmadığı için tarlalarda gündelikçi olarak çalışırlar bunun karşılığında karınları doyurulur ve ekinden pay alarak veya gündelik olarak ekin mevsimi sonunda köylerine dönerlerdi.

Ekin biçerlerken veya ekin biçme işinin bitiminde düzenlenen eğlencelerde çeşitli oyunlar oynanır ve bu oyunlar arasında da iyi orak kullanan orakçılar ortaya çıkarak oraklarıyla çeşitli hünerler arasında; orağı metal bölümüyle tahta tutacak bölümünün birleştiği noktadan, tek elde tutarak kendi ekseni etrafında hızla çevirmek. Tutacak yerinden tek elle tutarak başın etrafında, boğaza ve boyna çok yakın, hızla hareketlerle dolaştırma, orağı havaya atarak kapma hareketlerini sayabiliriz. Bu hareketler oldukça tehlikeli olduğu için, eğlenceye büyük bir coşku katar oynayana da gurur vesilesi olurdu.

Bu hareketleri yapan kişilerin genellikle kendilerine özgü özel orakları olurdu. Bu orakların Dengeli Orak olması büyük önem taşırdı. Orakla yapılan çeşitli hareketlerde denge oldukça önemliydi. Orağın dengeli olması için, metal ağız kısmıyla tahta tutacak bölümü eşit ağırlıklarda olmalıydı. Bunu anlamak için oyuncular, işaret parmaklarının üzerine, orağın metal ağız kısmının tahta tutacak bölümle birleştiği noktaya yerleştirirler ve eğer orak bu pozisyonda düşmeden duruyorsa, dengeli olduğuna karar verirlerdi. Denge sağlamak için uygulanan çeşitli yöntemler vardı. Örneğin tahta tutacak bölümün içi oyulur ve

içine kurşun eriği dökülürdü veya tahta tutacak bölümünün arka ucuna deriden kesilmiş püsküller çakılırdı. Özel olarak yapılan bu oraklara çeşitli isimler de verilirdi. Ayanlı Oraklarda, tahta tutacak bölümünün arka ucuna ayna monte edilirdi. Zilli Oraklarda, yine tahta tutacak bölümünün arka ucuna küçük ziller monte edilirdi. Aynalı Oraklar genç orakçıların orak biçme işlemi sırasında etraftaki genç kızlara daha güzel görünebilmek için saçını başını düzeltmeye de yarardı. Zilli Oraklar ise ekinler arasında bolca bulunan "Batsali" ve "Gara" yılanlarla burun buruna gelmemek için büyük yarar sağlardı. Orağın her hareketinde zillerin çıkardığı sesler yılanların ürkerek uzaklaşmalarına yarardı.

Orak oyununu genellikle bir kişi oynardı. Müziğin ritmine uygun ayak hareketleriyle ortaya çıkar ve ortada oyununu sürdürürdü. Önce öne doğru çift-sol (Çift düştükten sonra sol ayak üzerine basıp sağ ayağı çekerek) ile başlayan hareket bir öne bir geri (çift sol, çift-sağ temposuyla) ve bazen de oyuncunun kendi ekseni etrafında dönmesiyle sürerdi. Oyun bu figürün hemen hemen aynısı sayılabilecek küçük bir farklılıkla oynanabilir. "Çift-sol", "Çift-sağ" yerine iki kez sol ayak, iki kez de sağ ayak üzerinde sıçrayarak yapılabilir. Ferdi oyun esnasında, oyuncu kendi arzusuna göre her iki figürü de istediği gibi kullanarak oynayabilir. Ayrıca bu figürler sıçrayarak yapılmak yerine bacaklar üzerinde yaylanarak (esneyerek) daha kısa ve küçük adımlarla da yapılabilir. Ezginin orta yerinde 2/4'lükten 5/8'lik ölçüye geçen bir bölüm bulunur ki burada ağırlaşan ritme uygun çökme veya başka orak sallama hareketleri yapılır. Sonra yine 2/4'lük canlı bölümle oyun süret.

Ezgi üç bölümden oluşur. Birinci ve üçüncü bölümleri canlı, neşeli bir karakter taşımaktadır. Aynı ezgiyle orak, bıçak ve elek oyunları oynanmaktadır. Birinci bölümün ilk ölçülerinde tiz sol sesine dokunulduktan sonra tiz mi sesine geçici kalışlar yapılır. Daha sonra orta ve tiz sol sesine yapılan ezgi yürüyüşlerinin ardından ezginin fonik sesi olan orta la sesinde bölüm sona erdirilir.

İkinci bölüm 5/8'lik ölçüdedir. (2/8+3/8) kalıbıyla ve orta hızda çalınan bu bölüm zeybek benzeri bir karakter gösterir. Kıbrıslı Rumlar tarafından da oynanmakta olan bu oyunlar aynı ezgiyle oynanır. Birinci ve üçüncü bölümlerde herhangi bir fark yoktur. Sadece ikinci bölümde Kıbrıslı Rumların bu bölümü daha çok süslendirilmiş olarak icra ettiklerini söyleyebiliriz. Bölüme egemen olan temel motiflerde pek bir fark göze çarpmaz.

Üçüncü bölüm, birinci bölümün aynısıdır. İkinci bölümde ağırlaşan tempo, üçüncü bölümde yine neşeli, canlı ve hızlı temposuna dönmekte ve orta la veya sol sesinde bölüm sona ermektedir.

Modun (makamın) yapısını incelediğimizde, fonik (eksen) sesin la sesi olduğu kesindir. Ancak, sol sesinde de bu ezgiyi, bitirenler vardır. Örneğin daha önce notasını yayınladığımız Derviş Gökaydın'ın çaldığı orak ezgisi sol sesi ile bitmektedir.

Orak oyununun daha detaylı ve kökenine ilişkin bir başka çalışmamızı daha sonraki sayılarımızda yayınlamaya çalışacağız □

NOT: Bütün çalışmalarımızı HAS-DER Halk oyunları ve Müziği arşivinden yararlanarak yapmaktayız. (K.K.-A.M.)

Kıbrıs Türk Halk Dansları Yarışması Üzerine

Bu yıl üçüncüsü gerçekleşen Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen yarışma öncesi ve sonrası tartışmalar sürerken Halk Sanatları Derneği olarak Derneğimiz yarışmaya katılacak olan tüm derneklerin ortak kararı olarak bu yarışmaya katılmamıştır. Bundan sonraki yıllarda daha adaletli yapılmasını istedigimiz bu tür yarışmalara karşı olmadığımızı ancak yarışma koşullarının ve jürinin seçimine özen gösterilmesi gerektiğini vurgulamak amacıyla bir uyarı niteliğinde Derneğimiz bu yarışmaya katılmamıştır.

Bu yıl yapılan yarışmaya müracaat eden dernekler aşağıdaki ortak bildiriyi yayınlamışlardır.

"Kamuoyunun Dikkatine,

İki yıldır düzenlenmekte olan "Kıbrıs Türk Halk Dansları" yarışmasının ülkemizde var olan folklor yaşamına bir canlılık ve ivme kazandırdığını kabul etmekle birlikte, bu yarışmaların çeşitli koşul ve uygulamalarında pek çok aksaklıklar taşıdığını konuyla ilgilenen herkes bilmektedir. Önümüzdeki günlerde üçüncüsü gerçekleşecek olan yarışma öncesinde konuyla ilgili MEK Bakanı Sayın Salih Coşar ve kamuoyunun dikkatine getirmek istediğimiz bazı konuları açıklamayı kendimize görev bildik.

1) Geçtiğimiz yıl, Sayın Bakanın ve Kültür Dairesi Müdürünün iyi niyetine gerçekten inandığımız için tüm olumsuzluklara rağmen yarışmaya katılmayı kendimize görev bilmiştik.

2) Yine geçtiğimiz yıl Bakanlık görevlileri Sayın Erbil Çinkayalar ve Sayın Mehmet Levent'le derneklerin temsilcileri arasında yarışma öncesi yapılan toplantıda ortaya koyduğumuz çeşitli öneri ve eleştiriler "Geç oldu" gerekçesiyle dikkate alınmamış ve yarışma sonrasında yapmayı planladıkları toplantılarda bu öneri ve eleştirilerin ele alınacağı öne sürülmüştü.

3) Üzerinden bir yıl geçtikten sonra bu yıl yine Bakanlık Görevlileri yarışmadan hemen önce gerçekleştirdikleri toplantıda kendi görüşleri doğrultusunda hazırladıkları, bizce tutarsız yarışma koşullarını yarışmaya katılacak ekiplere empoze etmeye çalışmışlardır. (Örneğin: Kıbrıs Türk Folklorunda hiçbir zaman yer almamış Bağlama-Saz aletini kullanabileceğimizi ancak bir cümbüşü kullanamayacağımızı öne sürmüşlerdir.)

4) Dernekleri ve çalışmalarını, Kıbrıs Türk Folklorunun ortaya çıkarılması ve yaygınlaştırılmasında "zararlı unsurlar" olarak gören: Bu derneklerde çalışan kişilerle tartışmak, ikna etmek yerine onları herkesin içinde ve açıkca "Beyinleri yıkanmış, zehirlenmiş" diye suçlayan. "Her yerde mantar gibi biten bu dernekler de kim oluyor? Hepsi komünist" gibi suçlamalarla ülke gençliği içerisinde ayrımcılık, bölücülük yapan kişilere geçen yıl yapılan itirazlara karşın jüride yine yer verilmiştir.

5) Yine bu yıl ilk toplantıdan sonra gerçekleştirilen ikinci toplantıda Kültür Dairesi Müdürü Sayın Ata Samioğlu ve dernek temsilcileriyle görüşen MEK Bakanı Sayın Salih Coşar'ın konuya olumlu ve iyi niyetli yaklaşımlarından sonra tüm dernekler olarak, 25 Mart Cuma günü yaptığımız toplantıda şu ortak kararları almış bulunuyoruz.

a- Yarışmayı herhangi bir şekilde sabote etmek gibi bir konuma düşmemek için ve bir iyi niyet gösterisi olarak, bizce sonucu şimdiden belli olan bu yarışmaya derneklerimiz herşeye rağmen katılacaktır. Ancak tepkimizi ortaya koymak ve ilgilileri uyarmak için HALK SANATLARI DERNEĞİ HALK OYUNLARI ekibinin bu yarışmadan çekilmesi kararlaştırılmıştır.

b- Ülkemizde herkesçe bilinen karşıt iki folklor anlayışından sadece birini temsil eden kişilerin çoğunlukta olduğu böyle bir jüri yerine, daha ılımlı tarafsız ve dengeli bir jürinin folklorumuzun yaygınlaşmasında ve yarışmaların özendirilmesinde daha yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

c- Ülkemizde sürdürülen folklor çalışmaları için uygun yarışma koşullarının belirlenmesinde, derneklerin de görüşlerinin alınabileceği toplantıların gerçekleştirilmesiyle yarışmaların daha iyiye, daha güzele götürüleceğine inanıyoruz.

d- Gelecek yıl yapılacak yarışma da aynı olumsuzlukları taşıyacaksa böylesi bir yarışmaya artık derneklerimizin katılmayacağını kamuoyuna duyururuz.

Saygılarımızla,
Halk Sanatları Derneği
Güzelyurt Sanat Derneği
Gençlik Merkezi Birliği
Alayköy Kültür-Sanat Derneği
Akdoğan Kültür Derneği.

SSCB Uluslararası Folklor Şölenini 1988 Yazında Yapıyor

Ahmet An

Her yıl dünya çapında yapılan 120'den fazla uluslararası folklor şenliğine 60 bin kadar folklorcu katılmaktadır. Bu şenliklere her yıl en az 30 tane Sovyet grubu gitmektedir. Dış ülkelerde bazen "folklor süper gücü" olarak adlandırılan Sovyetler Birligi'nin, gelecek yıl kendi ülkesinde ilk defa bir Uluslararası Folklor Şenliği (UFŞ) düzenleyeceği açıklandı.

Geçen Eylül ayı sonunda toplanan UFŞ'nin Örgütleme Komitesine başkanlık eden SSCB Kültür Bakanı Vasili Zakharov, konuyla ilgili olarak Moskova Haberleri gazetesinin muhabirine şunları söyledi: "İlk UFŞ, Moskova'da 11 ile 17 Agustos 1988 tarihleri arasında yapılacaktır. Bundan sonraki şenlikler, her yıl Birlik Cumhuriyetleri'nin başkentlerinde düzenlenecektir. Şenliğe 1800 Sovyet ve 500 yabancı konuk katılacaktır. Folklor şenliği örgütlemede belli bir deneyimimiz vardır. Bu yıldan (1987) başlayarak, Sovyet Baltık Cumhuriyetleri olan Litvanya, Latviya ve Estonya'da, çoğu İskandinav ülkelerinden gelecek olan yabancı grup ve sanatçıları konuk edecek bir Baltık Folklor Şenliği düzenleniyor. Bu şenlikler, daha çok ulusal folklorun fazla gösterişli yanları üzerinde odaklaşacak."

Örgütleme Komitesinde yer alan SSCB Kültür Bakanlığı, Bestekârlar Birliği, Sanatçılar Birlği ve Sovyet Kültür Fonu yapılacak olan ilk UFŞ'ni nasıl görmektedir?

Şenlik Prospekt Mira (Barış Caddesi)'da yapılacak renkli bir geçit töreni ile başlayacak. Bunu gala konserleri ve küçük folk grupları ile aile topluluklarının gösterileri izleyecek. Halk el sanatlarının sergileneceği fuar ve sergiler, ulusal sporlar ve oyun geceleri, süsleme ve uygulamalı sanatlara ilişkin gösteriler, ulusal giysi ve müzik aletleri sergileri, halk gelenek ve göreneklerini anlatan gösteriler, nüktecilerin ve ip cambazlarının yarışmaları vb. yapılacak. Şenlik, SSCB Ekonomik Kazanımlar Sergisi, Olimpiiski Spor Kompleksi, Gorki Parkı, Kolomenskoye, Ostankino ve Çaritsino açık hava müzelerinde ve Moskova'nın sokaklarıyla alanlarında yer alacak. Gösterilerin hepsi veya bazıları Intervision veya Eurovision kanallarından yayımlanabilecektir. Filmseverler, filmlerini uluslararası "Perdede Folklor" yarışmasında gösterebileceklerdir.

UFŞ'ne kimler çagrılacak?

Vasili Zakharov'a göre, şenlik "en iyi"leri ağırlayacak. Sovyet grupları arasından sadece İkinci Tüm Birlikler Folk Sanatları Şenligi'nde ödül kazananlar gelecektir. Gelecek yıl yapılacak olan UFŞ, ayrıca Folklor Şenliklerinin örgütleyicilerinin Uluslararası Komitesi (ICOFF)'nin 1988 takvimine alınmıştır. Birçok ülke, davetiye almak için şimdiden başvurmuş bulunuyor. Öncelikle ICOFF'ye üye ülkeler ile onyıllardır Sovyet folklorcularını konuk eden ülkeler tercih edilecektir. Büyük Britanya, Hindistan, İspanya, İtalya, Kanada ve ABD'den konukların geleceği kesindir.

Örgütleme Komitesi'nin oturumuna katılan herkes, gelecek şenliğin heyecan verici bir olay olması isteğinde birleşmiş durumda. Sovyet katılımcıla ile her Cumhuriyetten kaç kişinin geleceği veya amatör folk grupları yerine profesyonel dansçıların gönderilmesinin kabul edilmeyeceği gibi tartışmalı konular üzerinde uzun konuşmalar yapıldı. Vasil Zakharov açıklamasını şöyle bitirdi: "Şenliğin genel düşüncesi üzerinde anlaşmış bulunuyoruz." □

KAYNAK:
MOSCOW NEWS- 27 Eylül 1987, No: 19

KIBRIS HALK MÜZİĞİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Mehmet Birinci

Dergimizin bu sayısında "Yunan kaynaklarında Oyunlarımız" başlıklı çeviri dizimizin bir devamı sayılabilecek yeni bir çeviri sunuyoruz. Çevirimiz 'Kıbrıs Halk Müziğinin' temel özelliklerini anlatmak gayesiyle C.D. IOANNIDES imzasıyla ve "Kıbrıs Halk Müziğinin Temel Özellikleri' adıyla hazırlanmış olan bir broşürden yapılmıştır. Aslında bu makale tamamen fotokopi tekniğiyle çoğaltılıp, kalın kartondan kapaklar eklenerek broşür haline getirilmiştir. Bu yüzden de broşürdeki makalenin daha önce bir dergide yayınlandığı ve oradan çoğaltılarak ayrıca satışa sunulduğu anlaşılmaktadır. Elimizdeki broşürde yazarın kimliği hakkında hiçbir bilgi yoktur. Hatta Kıbrıslı mı, Yunanlı mı olduğu da belli değildir. Ancak belli olan birşey var. Yazar aşırı şovenist bir bakış açısına sahiptir. Kıbrıs Halk Müziğinin yalnızca Kıbrıs Rumlarına ait halk müziklerinden oluştuğunu ve bunların da Yunanistan'dakilerle aynı olduğunu iddia etmektedir. Bu yaklaşım, Kıbrıs Türk toplumu içinde var olan fanatik zihniyetlere denk bir yaklaşımdır. Ioannides'inkine paralel bir inkarcılık bizde de vardır. Bizde de Kıbrıs Türk Halk Müziğinin veya daha geniş anlamda Kıbrıs Türk Folklorunun her şeyiyle Türkiye'dekinin aynısı olduğunu, kendine özgü yanları bulunmadığını, varsa da farkların çok önemsiz olduğunu ortaya atanlar vardır. Halbuki gerek Rumlar, gerekse Türkler arasında bilimsel çalışma yapma iddiasında bulunanlar için bu tür yaklaşımlar sağlıklı değildir.

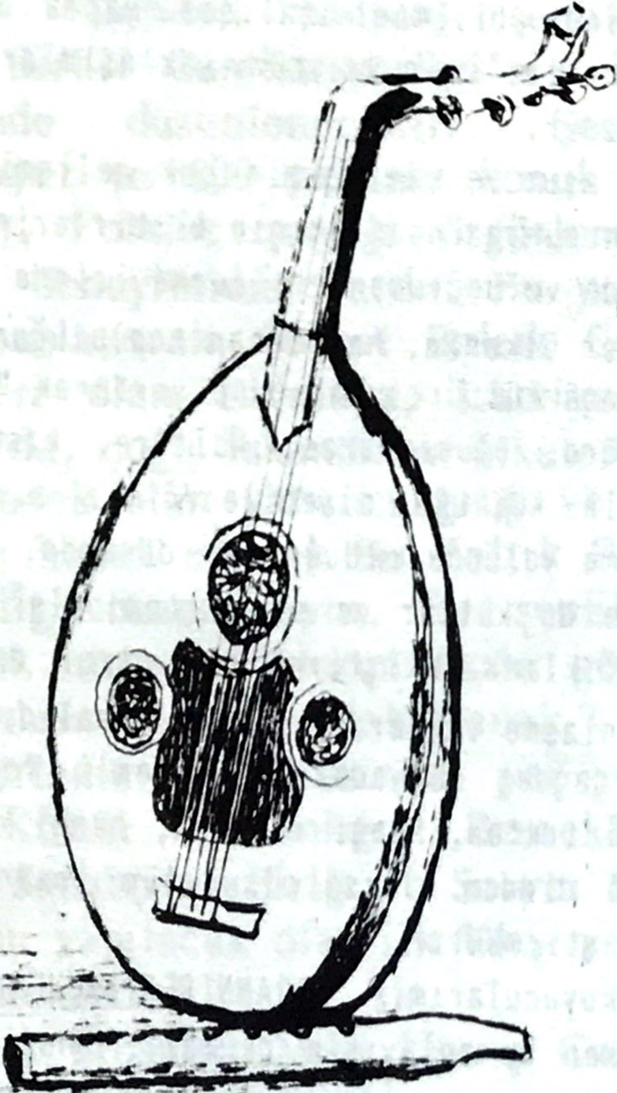
Ulaşım ve iletişimin çok gelişmiş olduğu, bütün dünya insanlarının birbirlerinden büyük ölçüde ve doğrudan etkilenme içinde bulunduğu ve her ülkenin, her insan topluluğunun kendine özgü kültürel kabuğunu yırtarak "evrensel" kültüre, uluslararası kültüre, kısacası İNSANLIK KÜLTÜRÜ diyebileceğimiz bir senteze ulaşma yolunda olduğu bir dönemde, Kıbrıs'ımızda da kültür ve sanat toplumlar arasında ayrılıkları pekiştiren bir çizgi değil, bir yakınlaşma ve barış köprüsü olmalıdır. Kültürün çağdaş dünyadaki en önemli fonksiyonu, hangi ırktan, hangi renkten, hangi dilden ve hangi dinden olursa olsun tüm insanları yakınlaştırmaktır.

Okuyucularımız IOANNIDES'in makalesini okurken bu anlayışla okumalı, onun şovenist yaklaşımlarını kınarken, buna tepki olarak kendileri de fanatik anlayışlara saplanmamaya dikkat etmelidirler.

Kıbrıs'ta Yunan dili, uygarlığı ve kültürü hakimdir, nüfusun çogunluğunun ulusal duygularını ve karakterini oluşturur. Ulusal miras özellik ve karakterini sebatla korumaları (Kıbrıslıların) yüzyıllar boyunca varlıklarını sürdürmelerine yardımcı oldu. İçten gelerek yarattıkları üzüntü ve mutluluk anlarında, Yunan ulusunun gerisi ile aynı güdülerle hareket ettiler. Dolayısıyla Kıbrıs halk müziğinin temel unsurları Yunanistan Halk Müziğininkiler den hiç farklı değildir. (1)

Bu makalede, sadece tüm Yunan (Panhelennic) müzik geleneği ile Kıbrıs'ta korunanlar arasındaki benzerlikere değil, aynı zamanda özellikle yerel gelişmelerden kaynaklanan küçük farklılıklara da okuyucunun dikkatini çekeceğim. (2)

Kıbrıs Halk Müziği (Yunanistandakinin) aynı üç kategoriye ayrılır: a)Vokal (Sözlü), b)Danslar, c) a ve b' nin bir bileşimi. Onlar refah ve zorluk dönemlerindeki ulusal yaşam koşullarından kaynaklandılar. Tek sesli olarak keman ve lavta eşliğinde herhangi bir ahenk biçimine uydurulmadan (armonize edilmeden) çalınmaktadırlar. Çalgıcılar dikkate değer bir irtical (improvizasyon, doğaçlama) yeteneğine sahiptirler. Olağanüstü yeteneklerini, Homer zamanın rapsodicileri (epik şairler) ve Bizansın şair bestecilerinin geleneklerinin ardı sıra Panegirik (methiye, kaside, menkibe) günlerdeki müzik ve şiir yarışmalarında, toplantılarda ve panayırlarda göstermektedirler. Eski Yunan yaşamının izleri ağıtlarda,özel işlerle ilgili şarkılarda, 'Toulos' (ekim), 'Litnersis' (hasat), 'eviliria' (üzüm sıkma), 'barinia' ve 'sholira' (içki alemi şarkıları) ve diğerlerinde günümüze kadar yapıldı. Geleneksel 'sempozia' (içkili sohbet toplantısı) hala daha yaşamakta ve yeme-içme şarkıları düğün

yemeklerinde ve önemli dini günlerde söylenmektedir. Yunan dünyası Türk istilası altındayken, hürriyetperver "Armatoli" ve "Kleftes" (3) "Kleftik" şarkılar dönemini yaratmışlardı. O zaman istilacıların yerli direniş için yapılan her hareketi başarıyla bastırmaları Kıbrıs halkını korkuttu ve benzer bir şarkı kuşağının yaratılmasını engelledi. 'Kleftik' şarkılara benzeyen bir şarkı kuşağı Kıbrıs'ta bestelendi. Bazıları 'Christinu'nun Şarkısı'nda olduğu gibi, veya yine aynı konudaki kızın aziz babası "Kyr Papas"ta olduğu gibi genç kızların Sultan'ın haremine kaçırılmasını işler. "Antonis ve Marikkua" şarkısı, bir Türk asilzadesi olan Marikku'nun dostunun, kocası Antonis tarafından öldürülmesini işler. "Karava'nın Hacınikolası" ve "Başpiskopos Kiprianos'u da içeren "Piskoposlar" şarkıları, 1821 Kurtuluş Savaşında önde gelen Kıbrıslı din adamlarının yigitliklerini, işkenceleri ve asılmalarını anlatır. Adanın Koloni idarecilerine karşı, 1955-59 isyanı sırasında, bilinen melodilere yeni güftelerin okunduğu ya da tipik halk motiflerinin daha da geliştirilmesini takip eden daha az önemde bir şarkı dizisi de yaratılmıştı.

Kıbrıs Halk müziginin incelenmesi, eski Yunan biçim ve ölçü sistemleri ile 1453 yılında İstanbul'un düşmesinden çok sonra geliştirilmiş Bizans kilise müziğinin yarım sesliliğinden (kromatiklik) kalıntılar gösterir. Bizansın ses uymu (innotation-MB) formülü ve "Hxoı" (4) Kıbrıs halk müziğinin gelişimini, özellikle 17. ve 18. asırların karanlık yıllarında, büyük ölçüde etkiledi. Bazı dörtlü (tetrachordal-MB) ve beşli (Pentachordal-MB) (5) melodiler, adanın coğrafi uzaklığından dolayı çok eski çağlara ait ilkel ve görkemli bir karaktere işaret etmektedirler. Sesli melodilerin çok azı oktavı aşmıştır. Düzensiz notalar ve cazip uygulamalar (6) düzenli notalarla çalındığında uygulamayı bozar ve uygun aletlerle çalındığı zaman önemsiz yanlışlıklara yol açar. Bu nedenle, böyle müzigin nota ile kat'i dogrulukta yazılması, küçük tonlara (micro-tones) yerleştirilmiş özel süslemeleri canlandıracak, teybe kaydedilmiş örneklerle desteklenmemesi halinde olanaksızdır. Tüm melodiler basit olup A ve degişken A müzikal yapısındadırlar. İkincil (müzikal) yapı AB'ye üçüncül yapı ABA'dan daha sık rastlanır. Çoğu şarkının kısa bir nakaratı bulunur. Ses değişkenliği çok ender görülür ve ana ölçüde çok fazla melodi dinlemenin monotonluğu değişken melodilerle yapılan süslemelerle hafifletilir. Halk şarkıcıları ve halk müziği icracılarının süsleyici melodi değişiminde çok büyük yeteneklери vardır. Aynı icracı, belirli bir konuyu hiçbir zaman iki kez üstüste tam aynı şekilde çalmaz. Zaman ölçüleri çoğunlukla eski Yunan Aruz (8) ölçüsüne dayanır. Basit, ikili, üçlü ve dörtlü ölçü de kullanılır.

"Sesler" ("fones"-MB) (9) Kıbrıs Halk müziginde çok ilgi çekici bir kuşak oluşturur. "Dishehia" (10)'ların söylendiği melodiler ilk özel örneklerdir. Bu fikir muhtemelen "Stichera Idiomela" veya "Automela" veya onların Bizanslı ilahi bestecileri tarafından bestelenmiş "Prosomoia"larından sonra geliştirilmişti. "Seslerin" her biri doğdugu, geliştiği ve hala korunduğu köy veya yöreye göre isimlendirilir. Bugün yaygın olarak söylenen böyle "sesler" şunlardır: "Paralimnitike", "Mesaritike", "Karpasitike", "Paphitike", "Akathiotike", "Aukoritike" ve bunların çeşitlemeleri olarak kullanılan diğerleri.

Kısmen Yunanistan'da da bilinmesine rağmen, bütünüyle Kıbrıs'a ait olan, biri erkekler, diğeri de kadınlar için olmak üzere iki (suit) ulusal oyun

...eşli veya dans müziklerinde kolaylıkla improvizeye (içinden geldiği gibi çalmaya) geçebilmektedir. Aynı zamanda "Disticha" ve müzik yarışmalarına da katılmaktadırlar. Çobanların kendi yaptıkları kamış flüt "avlos" (kaval-MB), eski Yunanistan'ın bir mirası, günlük hayatta, açıklarda ve ağıllarda, özellikle çobanlar tarafından vardır. Erkek dansları canlıdır, fakat kadınlarınki yumuşak, gösterişli ve sınırlıdır. Danslar, erkek veya kadın çiftler tarafından oynanır. Erkek danslarında çiftlerin sık sık uyumsuz bir şekilde (antiphonal-MB) şarkı söyledikleri duyulur. Bu dansların bazıları kesinlikle eski Yunan veya Bizans kaynaklıdır. Örneğin bıçak veya tırpan (Scythe-MB) dansı, farklı durumlarda kullanılmış meşhur "Pirik" (Phric-MB) savaş dansının bir devamı olabilir. "Pirik" dansı silahlı savaşçılar tarafından oynanan bir danstı ve buna Kıbrıs'ta "Pirilis" (Prylis-MB) denirdi. Tüm okul talebelerinin yaygın olarak oynandığı "Kalamatianos" ve "Tsamikos" dansları çok iyi bilinen Yunan danslarıdır. Bir yarım daire içinde, birden çok erkek tarafından ve bir ekip başı ile oynanan "Syrtos" (11), politikos (12) Bizans kaynaklıdır ve "Makellarikos" (Chasapikos) (13) de öyledir. "Sousta" bir Girit dansıdır ve Küçük Asya (Anadolu-MB) ile Balkanlar'dan getirilmiş başka danslar da vardır.

Yunanistan'da geniş olarak kullanılmış olmasına rağmen, Kıbrıs'ta geleneksel olarak dansların çalınmasında klarnet kullanılmamıştır. Tam dörtlüklerle (fourth-MB) akordedilmiş ve şahin tüyü bir mızrapla çalınan lavta, kemana eşlik eder. Gerek kemaneci, gerekse lavtacı zaman zaman kullanılmaktadır. Kavalcı "Mandra Dansını" (14) çalarken bazan yerli yapısı bir tamburin (15) kendisine eşlik eder. Eski günlerde "Tambura" denilen ve mızrapla çalınan, bir telli saz, uzun boyunlu bir su kabagından yapılırdı "□

DİPNOTLAR:

(1) Vida Grove- Müzik ve Müzisyenler Sözlüğü (Dictionary of Music and Musicians). Vol 3. PG pp 268-277

(2) Ayrıntılı bilgi için yazarın ilgili makalelerini okuyunuz.
Cyprus To-Day. Cilt II. Sayı 2. Mart-Nisan 1964. Sayfa 30-32
Cyprus To-Day. Cilt V. Sayı 2. Nisan-Haziran 1967. sayfa 29-32
"Some Notes on the folk music of Cyprus" Cyprus Studies. Cilt. 29. 1965. Sayfa 213-228
"Notes on the rhapsodic melodies of Cyprus. Cyprus Studies. Cilt 30. 1966. Sayfa 247-260
"A Short Collection of Cyprus folk sangs". Cyprus Studies. Cilt 32. 1968.

(3) Ulusal kahramanlar ve direnişe katılan gerilla grupları

(4) Sekiz Kilisevi müzik dizisi. dört otantik ve dört plagat

(5) Bizans'ın dörtsesliliği (tekaphonia-MB) ve beşsesliliği (pentaphonia-MB)

(6) [illegible]

(7) [illegible]

(8) Ayrıntılı bilgi için orijinal yazının appendix'e bak

(9) "Voices"

(10) 15 heceli politik beyitler

(11) (Siro) ben çekerim veya önderlik ederim anlamına gelir.

(12) Polis Constantinopoli (İstanbul) demektir.

(13) İstanbul kasap loncasının dansı

(14) Horos Iıs Mandras

(15) "Tambursia"

MAVİ VE SİYAH

Mustafa Serdengeçti

Ülkemizde, folklor alanında son günlerde ortaya çıkan Mavi ve Siyah tartışmasına ve bunun kaynağını teşkil eden Folklor anlayışına bir açıklık getirmek istiyorum. Aslında, "Giysilerimiz" konusunu "Mavi ve Siyah" tartışmasına getirmek isteyen tarafın bunu, folklor açısından değil de, kendi ideolojik amaçları ve çıkarları açısından gerekli buldukları için açtıkları inancındayım. 26 Şubat 1988'de Alayköy'de düzenlenen "Tarihi Gelişim Içerisinde Kıyafetlerimiz" konulu açık oturumdaki tartışmalara eleştiri ve yorum getirmeden önce bir takım konulara açıklık getirmek istiyorum. Tartışmaların kaynağı "Folklor" olduğuna göre önce Folklor üzerinde durmak gerekecektir.

Folklor, şimdiye kadar çok kere tanımlanmasına karşın hala daha ülkemizde yeterince kavranmadığı veya bilerek tırpanlandığı inancındayım. Folklor veya Halkbilimi'nin konusunu, halkın kendi yarattığı ve özümseyip geliştirdiği tüm halk kültür değerleri oluşturmaktadır. Bunlar; halkın edebiyatı, sanatı,örf-adet ve gelenekleri, inançları, müziği, oyunu v.s. gibi değerleridir. Bu değerler halkın yaşama biçimini oluşturur.

İnsanın var olduğu günden beri, insanoğlunun bir yaşama biçimi olduğuna göre, folklor değerleri vardır. Bu değerler toplumun değişmesi ile orantılı olarak, değişe değişe günümüze ulaşmaktadır. Bu değişiklikler, halkın bilgi ve uygarlığının gelişimi ve diğer halklarla ilişkiler sonucu kültür etkileşimi ile oluşagelmektedir. Ku-

şaktan kuşağa günümüze ulaşabilen folklor değerleri, günümüz insanının da bir takım katkıları ile bizden sonraki kuşaklara devredilecektir. İşte folklora, bu özelliği ile "Folklor Dinamiktir" diyoruz.

Folkloru, geriye dönüp bir noktada durduramayız. Örneğin; Kıbrıs Türk Folklorunu incelerken geriye dönüp olayı 1571 tarihinde durduramayız. Aksi takdirde, o tarihten sonra halkımızın ürettiği folklor değerlerini sanki üretilmemiş gibi kabul etmek gerekecektir. Bu yanlıştır. O tarihten sonra halk, hiçbir şey üretmeden, geliştirmeden "bitkisel hayat mı yaşamıştır?" sorusu aklımıza takılır.

Öz kültür değeri arıyorsak 1571'e geri dönmek de yeterli olmayacaktır. Öyle ise daha geriye dönelim. Bu geriye dönüşün durak noktası neresidir? Türklerin Anadolu'ya geliş tarihi olan 1071'e mi, yoksa daha gerilere Orta Asya'ya Büyük Göçten önceki dönemlere mi dönelim? Bunun mümkün olmadığı bir gerçek. İşte bu özelliği ile Folklor "Statik" değildir.

Geriye bakabilir, neler olduğunu görebiliriz. Ancak günümüze ulaşanları bugünün yaşayan folklor değerleri olarak kabul etmek gerekmektedir. Bugünün yaşayan folklor değerleri bizlerden de birtakım katkılar alarak yaşamını devam ettirip gidecektir.

Folklor değerleri nasıl oluşmuştur? Kısaca bu konuya da gözatmak yararlı olacaktır. Bir folklor değerini, başlangıçta yaratan bir kişi vardır. Ancak bu kişinin yarattığı eser, halk tarafından benimsenip, halkın da bir takım katkıları ile geliştirilip yaratıcısının unutulmasıyla anonim özellik kazanır. İşte bu aşamada o ürün bir folklor değeri olarak karşımıza çıkar.

Folklor değerleri yalnız o halkın kendisinin yarattığı değerlerden oluşmaz. Bunun yanında diğer halkların folklor değerlerinden alınıp olduğu gibi veya birtakım değişikliklere uğratılarak özümsenmesi sonucu da oluşmaktadır. Bu gayet doğaldır. Biz başkalarından birşeyler almış folklor değerlerimize katmışsak, başka halklar da bizden birşeyler alıp folklor değerlerine katmışlardır. Öz folklor değeri aramak için, örneğin, Orta Asya'ya geri dönüp araştırsak, orada da öz Türk Folkloru veya Kültürü bulamayacağız. Orta Asya Türk kültüründe de mutlaka Çin ve Hind kültürünün etkisi vardı.

Türkler, Orta Asya'dan çıktıktan sonra Hazar Denizi kuzeyinden Avrupa içlerine gittiler. Güneyden de Hind, İran derken Anadolu'ya geldiler. Gittikleri yerlerde var olan kültürleri yerle bir etmediler ki yalnız kendi kültürlerini arı olarak günümüze ulaştırsınlar. O kültürlerle karışık bir kültür, değişime uğrayarak bizlere kadar ulaşabildiğince ulaşmıştır.

İşte, folklor arayışlarını şoven duygularla yapmaya kalkarsak folklor değeri bulmak hem güçleşecek hem de birçok folklor değerimizi dışlamamız gerekecektir. Bu da Bilim ve Dinamik Folklor anlayışına aykırı bir sonuç demektir.

Dinamik Folklor anlayışı içerisinde folklor araştırmacısına düşen görev, halkımızın tüm folklor ürünlerini derlemek, toplamak ve bunlardan sonuçlar çıkarmaktır. Toplanan, derlenen bu değerler korunacaktır. Bundan yararlanacak olan icracı ve yorumcuların hizmetine sunulacaktır. Bu görev yerine getirilirken, siyasi ve ideolojik akımların etkisinde kalmamak gerekir. Aksi takdirde, siyasi görüşlere aykırı düşen folklor değerlerimizi makaslamamız gerekecektir. Bu da bilim'i makaslamak anlamını taşımaktadır.

Yukarıdaki tanım ve açıklamaların ışığında ülkemizdeki birtakım tartışmaları gözden geçirelim. Bu tartışmaların, özellikle Halk Oyunları, Müzik-

leri ve Giysileri üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Bir konuyu tartışmanın bilim adına yararlı olduğu bir gerçektir. Ancak bu tartışmaların bir takım araştırmalar sonucunda bulgulara dayanarak, ilim, mantık ve gerçeklerden ayrılmadan yapılması gerekir.

Kıbrıs'ta Türk ve Rum Halkı 400 yıl iç içe yaşamıştır. Hâl böyle olunca karşılıklı kültür alışverişi çok yakından olmuştur. Bu etkileşimin, Halkoyunları, müzik ve giysi alanında daha yaygın olduğu ortadadır. Günümüzde de görülüyor ki dans, müzik ve moda dünyada en çok yayılma ve etki alanı olan üç olay. Dolayısıyle, Kıbrıs'ta bu üç konuda karşılıklı ve ileri düzeyde etkileşim gayet doğal olarak kabul edilmelidir. Acaba, etkileşim yalnızca Kıbrıs Türkü ile Rumu arasında mı olmuştur? İncelenip görülürse, Anadolu, Adalar, Balkan Ülkeleri ve Akdeniz'de yer alan Arap ülkelerini de içine alan Akdeniz Kültürünün etkisi vardır.

Halk Oyunları alanında başlangıçta yapılan araştırmalar birçok bakımdan eksik araştırmalardı. Bugün daha gerçekçi, Halkbilimi kurallarına daha uygun çalışmalar yapılmaktadır. Yeni bulgular ortaya konmaktadır ve konacaktır. Has-Der'in derleyip düzenlediği bazı oyunlara bazı çevreler çeşitli damgalar vurmuşlardır. Bu çevrelerin bir kısmı bugün bu oyunları oynamaktadır. Kabullenmeyen çevreler, ya kendi yetersizliklerinden veyahut siyasi görüşlerinden veya folklor anlayışlarındaki eksikliklerinden kabullenmemektedirler. Ancak, çeşitli çelişkiler içerisindedirler. "Susta" oyununu "Türk oyunu değildir" diyerek kabul etmeyen çevreler, sanki Arabiye oyununun kaynağı Türk imiş gibi ona dört elle sarılmaktadırlar. Susta'nın bir Kasap Oyunu olarak, Türk Halk Oyunları tanımlamalarında yeri vardır. TRT, Kıbrıs'ta oynanan Susta'nın müziğini çok kere Türk Müziği programlarında çalmıştır. Bundan iki üç ay kadar önce saat 20.00 Haberlerinden sonra yayınlanan Saz Eserleri programında "Sultaniyegâh Sirto" adıyla bu oyunun müziği çalınmıştır.

Kıbrıs Türk Halk Oyunları'nda en geniş yeri bulunan Karşılama ve Sirtoları başlangıçta kabullenmeyen çevreler, bugün onları oynamaya başlamışlardır.

Müziklerimiz de yukarıda sözünü ettiğim Akdeniz Kültürünün etkisinde kalarak oluşmuş ve gelişmiştir. Oyunlarımızda olduğu gibi müziklerimiz de çeşitlilik gösterir. Bunların hiçbirini dışlayamayız. Müzikleri ve oyunları dışlamaya kalkarsak, Keman ve Ud'u da dışlamamız gerekir. Çünkü bu aletler öz Türk çalgı aleti değildir. Hele kemanenin Türklükle hiç ilgisi yoktur. Silifke Halk oyun ve müziklerinde keman çalınmaktadır. Onların folklorlarına da keman sonradan girmiş ve yerleşmiştir. Bu çalgı aletlerinden hiçbirini, kaynağı ne olursa olsun dışarı atamayız. Bu hareket folklora aykırıdır. Çin'den Fas'a kadar zurna çalınmaktadır. Görüyorsunuz, bir folklor olayı, Çin'den Fas'a kadar etkisini sürmüştür. Doğu'dan Batı'ya doğru etkileşim olduğu gibi,Batı'dan Doğu'ya doğru da kültür akımı sözkonusudur. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri, dünyanın ilk ve en eski uygarlıklarının üzerinde kurulduğu topraklardır. Ayrıca, Doğu ile Batı'nın ortasında yer almaktadır. Bu bir nevi kavşak noktasıdır. Elbette, birçok kültür olayı bu bölgeleri etkisi altına almıştır ve daha da alacaktır.

Halk Oyunlarında giyilen giysilere bakacak olursak, eskiden halk oyunları oynanırken özel olarak giyilen giysilere pek rastlanmaz. Halk, günlük yaşamında giydiği giysilerle oyunlarını oynardı. Bugün halk oyunları, folklo-

rumuzdan seçtiğimiz özel giysiler giyilerek oynanmaktadır. Ama, bu giysileri de folklor kuruluşlarının organize ekipleri giymektedir. Bir düğün veya eğlencede iki kişi kalkıp karşılıklı oynamaktadır. Bugünkü Avrupai günlük giysilerimizle Halk Oyunları Ekiplerini giydiremeyeceğimize göre Folklorumuzdan örnekler almamız gerekecektir. Folklorumuzdan, giysi olarak günümüze neler ulaşmışsa onları en ince detayına kadar ve hatta çeşitlendirerek derlemek ve bunları folklor icra ve yorumcularının hizmetine sunmak gereklidir.

Giysiler konusunda yapılan araştırmaların henüz daha tamamlanmış olmadığı bir gerçektir. Bu husus 26 Şubat 1988'de Alayköy'de. bu konuda yapılan açık oturumda da konuşmacılar tarafından kabul edilmiştir. Ancak ortaya konan bulgu ve uygulamalara bakarak birşeyler söyleyebiliriz.

Kıbrıs Türk Halk Danslarında giyilen giysilerin hazırlanmasına ilk defa 1973 yılında başlandı. İlk defa oluşturulan Kıbrıs Türk Folklor Ekibinin erkek giysileri;

a. Camadan Yelen: Ön tarafı koyu mavi zemin üzerine siyah işlemeli, arkası kırmızı zemin üzerine çok renkli işlemeli.

b. Mavi zemin üzerine siyah işlemeli dizlik

c. Beyaz gömlek, belde ise Trablus Kuşağı.

e. Ayakta ise, bağsız ayakkabı ile dize kadar üzeri karanfil örnekli beyaz çorap.

Bu giysinin örneklerini Mevlevi Tekkesindeki müzede görmüştük. Ancak, siyah dizliğin çok geniş bir yaşama alanı olduğunu da biliyorduk. Bu giysiyi seçmekteki neden, o günkü beğenimizden kaynaklanmaktaydı. İşlemeli-nakışlı giysiler göze daha çok hitap edecekti.

Kadın giysileri ise, başta yemeni, sırtta basma entari, belde kuşak, bacakta uzun don ve alçak topuklu ayakkabıdan oluşmuştu. Daha sonraları kadın giysilerinde değişiklikler yaparak, çok renkli çizgili yerli dokumadan üçetek ve onun altında dantelli beyaz bluzu basma entarinin yerine koyduk. Üçeteklere daha sonraları nakışlar işlenerek bir takım küçük değişiklikler yapıldı.

Giysiler konusunda arayış sürüyordu. Güzelyurt Belediyesi Ekibine diktirdiğim kadın giysilerinde üçeteği ortadan kaldırmaya, yerine sim işlemeli bordo renk kollu cepken koymuştum. Önde ise çok renkli Karpaz dokumadan önlük yer almıştı. Sim işlemeli kollu cepken konusunda eleştiri almıştım, ancak bugün benim arkamdan gelenlerin olduğunu görüyorum.

Tekrar erkek giysilerine dönelim ve konuyu siyah dizliklere getirelim. Siyah dizlikler, Kıbrıs Halkının çok yaygın olarak giydiği giysilerdi. Bugün hala daha dizlik giyen yaşlılarımızı görmekteyiz. Bundan 20-25 sene öncesine kadar dizlikli kişileri, özellikle Cuma günleri (Köylüler, genellikle Lefkoşa'ya Cuma günleri gelirlerdi) Lefkoşa sokaklarında, çarşıda, kahvehanelerde bol bol görmek gayet mümkündü.

Türklerin dizliklerinin bacak arası daha dar olurdu. Bele, koyu kırmızı yün dokuma veya çizgili beyaz yün dokuma kuşak, yahut Trablus kuşağı sarılırdı. Rumların dizliklerinin bacak arası çok geniş olurdu. Bu genişlikten dolayı oluşan sarkıklığın yere değmemesi için uç kısmı kaldırılır ve arkadan beldeki kuşağın içine sokulurdu. Belde ise siyah yün dokumadan kuşakları vardı.

Lefkoşalı olup da yaşı en az 40-45 olan herkes, Lefkoşa'nın tanınmış simalarından Mulla Hasan'ı mutlaka tanıyordur. Polisin karşısında bugünkü

Adem Kaner mağazalarının olduğu yerde Mulla Hasan'ın meşhur kahvehanesi vardı. Mulla Hasan, hergün Samanbahçe'deki evinden, siyah dizliği, siyah yeleği, başında fes ve oyalı yemenisi, elinde bastonu, ayağında çizmeleri ile çıkar gelir kahvehanesinin önüne oturur du. Bıyıkları ve heybetli duruşu ile sanki Osmanlı'nın 1970 yıllarına ulaşan uzantısıydı.

Zamanın Cumhuriyet Halk Partisi kadın Milletvekili Hasene Ilgaz, Türkiyeli öğretmenlerle 1947 yılında Kıbrıs'a yaptıkları geziyi anlatan "Kıbrıs Notları" isimli kitabında, "İstanbul'da kıyafet inkilâbından sonra aramızdan kaybolan siyah şalvarlılar Kıbrıs'ta karşımıza çıktı" diyerek dizlikli Kıbrıslılardan sözetmektedir.

Kıbrıs'ta yaşayan folklorik giysilerden günümüze ulaşan en yaygin giysi siyah dizlik olmuştur. Bunun yanında beyaz dizliklere de rastlanmaktaydı. Ancak yaşadığımız en az şu 50 yıl içerisinde mavi dizlik giyene rastlamadık. Mavi dizliği bazı evlerde sandıklarda saklı olarak gördük. Yanlış anlaşılmasın. Mavi dizlik folklorumuda yer almamıştır diyemeyiz. Elimizde bolca örnek var. Ancak bu giysilerin zengin-ağa giysisi olduğu ve geniş halk kesimlerinin elde edemediği gerçeği de ortadadır.

Folklorun yukarıda yapılan tanımı, açıklanması ve giysiler konusundaki gerçekler ışığında 26 Şubat 1988'de Alayköy'de düzenlenen tertipli "Tarihi Gelişimi İçerisinde Kıyafetlerimiz" konulu açık oturuma göz atalım.

Müzeler ve Eski Eserler Dairesi temsilcisi, tarih içerisinde Kıbrıs'ta giyilebilen giysilerden müzelerimizde bulunan örnekleri işaret ederek konunun daha fazla araştırılması gerektiğini belirtiyordu.

Has-Der temsilcisi, kadın ve erkek giysilerini tanıtarak konunun dinamik folklor anlayışı içerisinde ele alınması ve bu yönü ile değerlendirilmesi gerektiğini belirtiyor ve bulgularında mavi dizlik ile siyah dizliklere yer veriyordu. 1. konuşmacının belirttiği gibi bu konudaki araştırmaların yetersiz olduğunu ve araştırmalara önem verilmesini istiyordu.

Gençlik ve Spor Dairesi temsilcisi ise, Kıbrıs'ın geçmişteki nüfusundan söz ederek, folklorumuzdaki Rum etkisinin 1878'den sonra geliştiğini belirtiyordu. Erkek giysilerinden mavi dizliklere ağırlık verip siyah dizlikleri inkar ederek, bu iddiasını da isim veremediği 60-70 yaşlı kişiye dayandırmaya çalışıyordu.

Şunu belirtelim. Halkın değerleri inkar edilmekle ortadan kaldırılamaz. Değil 60-70 kişiye, bugün yaşı 40'ın üzerinde olan tüm Kıbrıslı Türklere sorsanız hepsi siyah dizliklere söyleyecekler ve tarif edeceklerdir. Çünkü, duymamışlardır, gözleriyle görmüşlerdir, giymişlerdir ve hala giymektedirler.

Gerçekleri değiştirmeye kalkışmak, folklor denilen bilimi kırpmak, onu tırpanlamak demektir. Bu davranışın folklor amacı değil de siyasi amacı ön plandadır. Halkın kendine özgü ve kendi yarattığı değerlerini ortadan kaldırıp yaşamın diğer alanlarında halkın etkinliğini ortadan kaldırdıkları bu alanda da halkın etkinliğini ortadan kaldırmak istemektedirler. Yükseklerden diledikleri kültür değerini tayin edip neredeyse (bir toplantıda ifade ettikleri gibi) "yasallaştırıp" halka empoze edeceklerdir.

Siyah dizlik giyilip halk oyunları oynandığı takdirde Ruma hizmet edildiğini sanıyorlar. Kıbrıs Türkünün Ulusal Mücadelesini yürüten bu halkın bir kısmının kendisi veya babalarının siyah dizlik giydiklerini hatırlamak istemiyorlar.

Tüm folklor değerlerimize sahip çıkalım. Şöyle ki, kendimize saygı duyarak onurumuzu koruyalım □

HAS-DER 10. YIL ETKİNLİKLERİNE BİR BAKIŞ

Engin Anıl

1977 yılında kurulan derneğimiz geçtiğimiz yıl, Kasım ve Aralık ayları içerisinde 10. kuruluş yılını kutladı. Yaptığımız etkinlikler tüm sanatsever ve folklorla ilgilenen kişiler tarafından ilgi ile izlendi. Derneğimizin ortaya koyduğu başarı, halkımız tarafından övgüye değer bulundu

Neydi ortaya koyduğumuz 10. yıl etkinlikleri...

Tamamıyle amatör bir ruh içerisinde üyeleri arasında sevgi ve kardeşlik ilişkileri, halkına karşı aydın, sorumluluk duygusuyla dolu, çeşitli yaş gruplarından yüzden fazla gencimizin on yıl içerisinde yapılan çalışmalarının ufak bir bölümünü de olsa ortaya konmasıydı.

Tüm baskı, zorlama ve karalamalara karşın doğruyu araştırıp bulan ve halkımıza en güzeli sunmaya çalışan derneğimiz, bu on yıllık süre içerisinde büyüyüp gelişti. Bilimsel çalışmayı kendisine ilke edindi. Halkbilim çalışmalarında öznel koşulların değil, nesnel koşulların egemen olması gerektiğini gösterdi.

Onuncu yıl etkinliklerimizde, derneğimiz toplumumuzda tiyatro alanındaki yetersiz üretkenliğin açısını çekti. Bir kısım kuruluşların yaptığı şekilde daha önceden sahneye konmuş, denenmiş ve esasen "Kıbrıs Ağzı"na dayanan bir oyun alıp, temcit pilavı gibi halkımızın önüne koymayı yeğlemedik. Bunun yanında elimize geçen birkaç tiyatro metninin de vasıfsız ve tiyatro teknik bilgilerinden habersiz olarak yazılmış olması nedeniyle, bu alanda yeni arayışlara girmeye ve onuncu yıl etkinliklerimizi tiyatrosuz sunmaya karar verdik.

28 Kasım günü on yıllık mücadelemizin neticesinde elde edebildiğimiz maddi ve manevi olarak, tüm olanaklarımızı ortaya koyarak, restore ve temizlik çalışmalarında büyük ölçüde kendi gücümüzle yürüttüğümüz merkez binamızın (eski Ayluga Kilisesi) açılışı, bizim için çok anlamlı bir olaydı. Açılışta 3 ayrı kategorideki halk dansları ekiplerinin ve çocuk ekibimizin gösterileri açılışa gelen kalabalık kitle tarafından uzun süre alkışlandı.

Folklor Şölenine katılan Güzelyurt Sanat Derneği Halk Dansları ekibi bir oyun sırasında.

Açılışı izleyen günlerde. 1981 yılından beri yaptığımız araştırmalarımızın kayıtlı olduğu video kasetlerimizin gösterildiği etkinliklerle, bilimsel çalışmalarımız ve yöntemlerimiz konusunda halkımıza bilgi verildi. Aynı gün 1946'lı yıllarda Kıbrıs'ta yaşam biçiminden kesitler sunan yarı belgesel nitelikli "Cyprus Is An Island" isimli film gösterildi.

Oskay Hoca (piyanoda) ve Acar Akalın müzik dinletisini sunarken

Kardeş kuruluşlar GÜSAD ve ALAYKÖY K.S.D.'nin katılımıyla gerçekleşen folklor gecesinde ağırlıklı olarak dramatize oyunlar hedeflenmiştir. Burada derneğimiz tarafından derlenip ilk defa sahnelenen mendil ve bıçak oyunu büyük bir izleyici kitlesi tarafından ilgi ile izlendi.

Çocuklara yönelik olarak hedeflenen "Çocuklararası Masal Anlatma Yarışması" 100'den fazla 6-11 yaş arası çocuğun katılımıyla gerçekleşti. Çocuklarımızın konuşma yeteneği, kendini tanıma, güvenme ve karşısındakine anlatma cesareti kazandıracağından emin olduğumuz bu etkinlikte yarışmacıları "birinci, ikinci, üçüncü" olarak ayırmayıp en güzel masal anlatan ilk yedi kişiye "başarılı masalcı" ünvanı ve çeşitli hediyeler vermemiz, çocuklar arasında rekabeti değil, ama en güzeli yapma, yerine getirme, karşısındakine sevgiyle yaklaşması gerektiğini vurgulamak istediğimizdendi.

İlk defa olarak gerçekten etraflı bir şekilde bilgi verilerek açılan el işleri sergimiz, bir anlamda goblen, çin malı fabrika işi masa örtüsü ve nakış taklitlerine bir karşı çıkıştı. Annelerimizin, ninelerimizin çeyiz sandıklarından çıkmış el emeği, göz nuru ürünlerini sergilememiz bu konuda şimdiye kadar yapılan araştırma ve incelemelerin eksikliğini de ortaya koymuştur.

Masal Anlatma Yarışmasında bir küçük masalcı masalını anlatırken

İrfan Nasıraddınoğlu (sol başta), Kani Kanol (ortada) ve Hayreddin İvgin Folklor Konferansı sırasında

Türkiye Milli Folklor Araştırma Dairesi Müdür Yardımcısı Sayın Hayrettin İvgin ve Türkiye Folklor Araştırma Kurumu Başkanı Sayın İrfan Ünver Nasraddınoğlu etkinliklerimize Türk Folkloru Araştırma Kurumu adına davetli olarak bir heyetle katılmış ve genel olarak folklor konularında konferans vermişlerdir. Yine sayın davetlilerimiz iki değişik bölgemizde araştırma çalışmalarımıza katılıp araştırma yöntemlerimiz hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

On yıllık potansiyel ve bilgi birikimimiz sonucunda katettiğimiz yol halkımızın gözleri önündedir. Şimdiye kadar sürdürdüğümüz ilke ve çalışma anlayışımızın bundan sonra da süreceğini söylemenin gereksiz olduğuna inanıyoruz. Tüm üyelerimizden, anne babalarımızdan, aydınlarımızdan ve sanatçılarımızdan, kısaca tüm halkımızdan aldığımız güçle yolumuza devam ediyoruz.

Bu vesile ile dernegimizin 10. yıl etkinliklerinin gerçekleşmesinde katkılarını esirgemeyen Sn. Meclis Başkanı Hakkı Atun'a, Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Sn. Salih Coşar'a, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Eski Müdürü Tamer Gazioğlu'na, Lefkoşa Belediye Başkanı Sn. Mustafa Akıncı'ya, çok kıymetli ipek böceği kozası tabloları kolleksiyonunu cömertçe bizlere emanet eden, fikirleriyle her zaman bizlere destek ve cesaret veren kıymetli hocamız Sn. Şinasi Tekman'a, film arşivinde bulunan "Cyprus Is An Island" adlı filmi ile etkinliklerimize katılan değerli arkadaşımız Sn. Cevdet Alpaslan'a, Karagöz suretleri sergisi ile etkinliklerimizi zenginleştiren Sn. Mehmet Ertuğ'a teşekkürlerimizi iletmekten mutluyuz.

HALK YAPI SANATI

Engin Anıl Fatma Avni

Hasan Ekmekci Ayşe İnönü

Kani Kanol

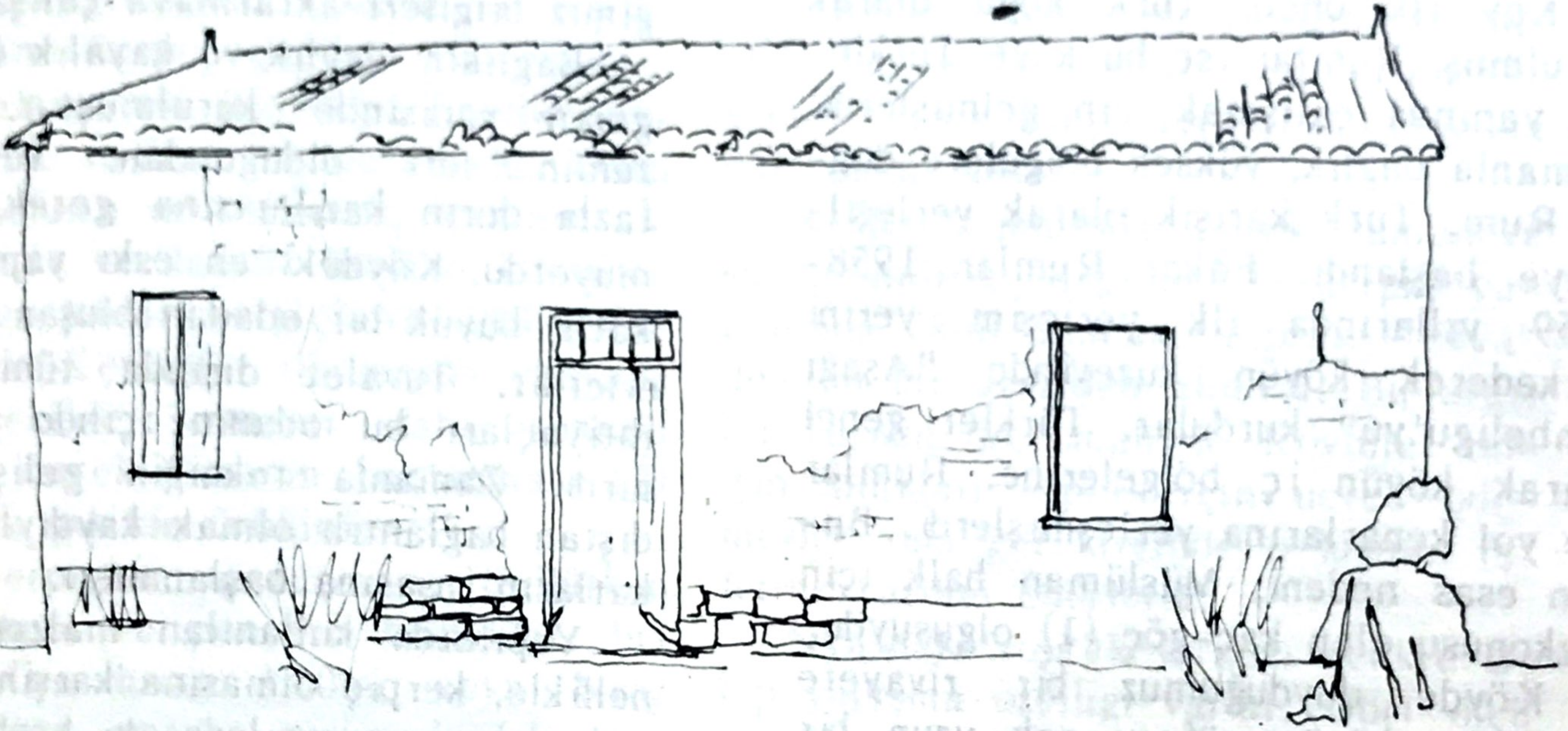
Halkbilim araştırmalarımızın yayınlandığı dergimizde bu defa da arkasını getirebileceğimize inandığımız bir konuyu işliyoruz. "Halk Yapı Sanatı". Halk yapı sanatlarını incelerken üzerinde durduğumuz temel konular, barınmak, ya da başka amaçlarla kullanılmak üzere yapılmış her türlü mimari yapı, onları yapan ve kullanan insanların amaçları, ihtiyaçları, zevkleri ve ekonomik durumlarının bu yapılarda ne şekilde yansıdığıdır.

Bu konuya şimdiye kadar yuvarlak laflarla değinilmesi, sağlıklı araştırmalar yapılmamış olması, bilgi birikimi eksikliği, işimizi hayli zorlaştırdı. Bir yerlerden başlamak gerekiyordu. Fakat araştırmaya başlarken gerçek anlamda köy evi inşa eden yapıcı ustalarının hayatta olmamaları, önümüze çıkan önemli bir sorun oldu.

Alan araştırması olarak ilk ele aldığımız yerleşim yeri eski ismi "Ambeligu" olan "Bağlıköy" oldu. Bağlıköy'ü araştırma merkezi olarak seçmemizin nedenlerinden biri bu köydeki genç kesimin köyden kopması, dolayısıyla köyün bir anlamda terkedilmeye yüz tutması ve köyde bulunan birçok eski yapının yıkılmakta olmasıdır.

Değerli okuyucularımız, bu yazımızı yöntem arayışı içinde bir araştırma ürünü olarak kabul etmenizi, eksikliklerimizi hoşgörüyle karşılamanızı dileriz.

Saygılarımızla
Araştırma Kolu.

Bağlıköy, Kıbrıs'ın kuzey batısında Gemikonağı'nın (Xsero) 3 mil güneyinde bir dağ köyüdür. İsminin Bağlıköy olmasının nedeni (Rumcada aynı anlama gelen "Ambeligu") 20-25 yıl öncesine kadar, köylülerin bağcılıkla uğraşmasından kaynaklanır. Köyün güneyindeki dağlardan çıkıp, köyün içinden geçen Aylondi deresi kurumuş olmasına karşın şu an gelen bol yağışlarla yeniden canlanmıştır. Köydeki bağlar ise 1963 yılı sonrası bağlık bölgenin sınırda kalması nedeni ile, yanmış ya da kurumuştur. Köylü geçimini tarım (kuru ziraat), bağcılık, hayvancılık ve köy çevresindeki maden ve kireç ocaklarında çalışarak sağladı. 1955-1958 ve son olarak da 1974 yılında çamlarla kaplı olan orman arazisi yakılmıştır.

Köyün ilk yerleşim yeri, denizden oldukça uzak vadinin içinden geçen Aylondi (Ayyos Silondios) deresinin yatakları ve vadinin etekleridir. Köyün burada kurulmasının nedeni, suya kolayca ulaşmak ve bir söylenceye göre de denizden gelecek korsan saldırılarına karşı korunmaktı. Başka bir söylenceye göre de köyün kuzeyinde Karakol denilen bir mevkide eskiden halk, denizden gelecek korsanlara karşı bekçilik yapardı. Bağlıköy vadi içerisinde kurulduğundan dolayı, köyün 500 metre yanına kadar gelinmeden hiçbir yerleşim yeri görülmez.

Evler birbirine oldukça yakın inşa edilmiştir.

Köyün sokakları eyimli ve küçükbaş hayvan davarlarının geçebileceği

genişlikteydi. Köyük tek taş kaplı sokağı ise Muhtarın evinin önünden geçen yoldu. Eski bir adete göre, sadece muhtar seçilen kişinin, evinin önünden geçen yol taş döşenirdi. Köyün çok eski yıllarda Baf'tan, Mesarga'ya çalışmaya giden kişiler tarafından kurulduğu söylenir.

Köy ilk önce, Türk köyü olarak kurulmuş; Rumlar ise bu köye Türklerin yanında çalışmak için gelmişlerdi. Zamanla dağlık, yüksek bölgelere doğru Rum, Türk karışık olarak yerleşilmeye başlandı. Fakat Rumlar 1958-1959 yıllarında ilk yerleşim yerini terkederek köyün kuzeyinde "Aşağı Ambeligu'yu" kurdular. Türkler genel olarak köyün iç bölgelerine, Rumlar ise yol kenarlarına yerleşmişlerdi. Bunun esas nedeni, Müslüman halk için sözkonusu olan kaç-göç (1) olgusuydu.

Köyde duyduğumuz bir rivayete göre de, köyün nüfusu çok uzun bir süre altı Türk, altı Rumu geçmemiş, her doğan kişinin ardından bir kişi mutlaka ölmüştür.

Köy ve civarındaki taşınmaz mallar köylülerin tapulu mallarıdır. Köyün "hali" arazisi yoktur. Köyün eski okul ve camisi daha önceleri mezarlık olarak kullanılan bir arazi üzerinde yapılmıştır.

Köyde ev ihtiyacı genellikle evlenme veya aile içi nüfus artışı nedeni ile ortaya çıkardı. Boş arazisi olan arazisinin, olmayan ise mevcut evinin üzerine dıştan bağlantılı ikinci bir kat çıkardı. Hiç malı olmayan ise başka birinden ev icar (kira) ederdi. Malı olmayanlara akrabalık ilişkilerinden dolayı mal sağlayarak yardım edenler görülmüştür.

Evlenecek kişilerden erkek tarafı evi yapar, kız tarafı ise evin iç ihtiyaçlarını karşılardı. İnşaatın yapılması için yaz ayları tercih edilirdi.

Bağlıköy'deki eski yapıların bazıları yıkılmış, bazıları ise tamamen yıkılmasa da yıpranmış veya terkedilmiş durumdadırlar. Köyde yaptığımız araştırma sonucu bu yapıları uzun bir dönem inşa eden "Yorgo" adındaki Rum ustanın hayatta olmadığını öğrendik. İnşaatların belirli safhalarında çalışmış hayattaki inşaat sahiplerinden ve yaptığımız gözlemlerden derleyebildiğimiz bilgileri aktarmaya çalışacağız.

Bağlıköy dağlık ve kayalık bir bölgenin vadisinde kurulmuştur. Doğal zemin sert olduğundan, temellerin fazla derin kazılmasına gerek duyulmuyordu. Köydeki en eski yapılar tek katlı, büyük bir odadan oluşan tek göz evlerdir. Tuvalet dışında tüm günlük ihtiyaçları bu odanın içinde karşılanırdı. Zamanla tekniğin gelişmesiyle dıştan bağlantılı olmak kaydıyla ikinci katların inşasına başlanmıştı.

Yapılarda kullanılan malzeme genellikle, kerpiç olmasına karşın çok az miktarda taş yapılara da rastlanmıştır. Evler 15-20 merteklik olur (bu isimle anılırdı) ve 35-45 $m_2$lik bir alan üzerine tek veya iki katlı olarak inşa edilirdi. Örnek olarak, alıp incelediğimiz Kenan Yaşar'ın evi, köydeki birçok eve ait ortak özellikleri taşımakla beraber, (her konuda genelleme yapmanın doğru olmayacağından) köydeki tüm konutların aynı olduğunu söyleyemeyiz.

Evler, arsanın konumuna göre şekillenirdi. Ev kapısının avluya açılmasına, avlunun girişinin de yolla bağlantılı olmasına dikkat edilirdi.

Evin ölçüleri mertek sayısı üzerinden hesaplanırdı (her mertek arası 30-35 cm'dir). Mertekler, köyün çevresinin çamlık olması nedeniyle kolay tamir edilir, inşaat alanına at arabalarıya ulaştırılırdı. 18 merteklik bir evin ölçüleri yaklaşık olarak -dıştan dışa kerpiç kalınlığı ve sıva dahil- 10X3.60 metredir. Yükseklik ise ortalama 3.90 metredir.

Ev inşasına başlayacak kişi arazi-

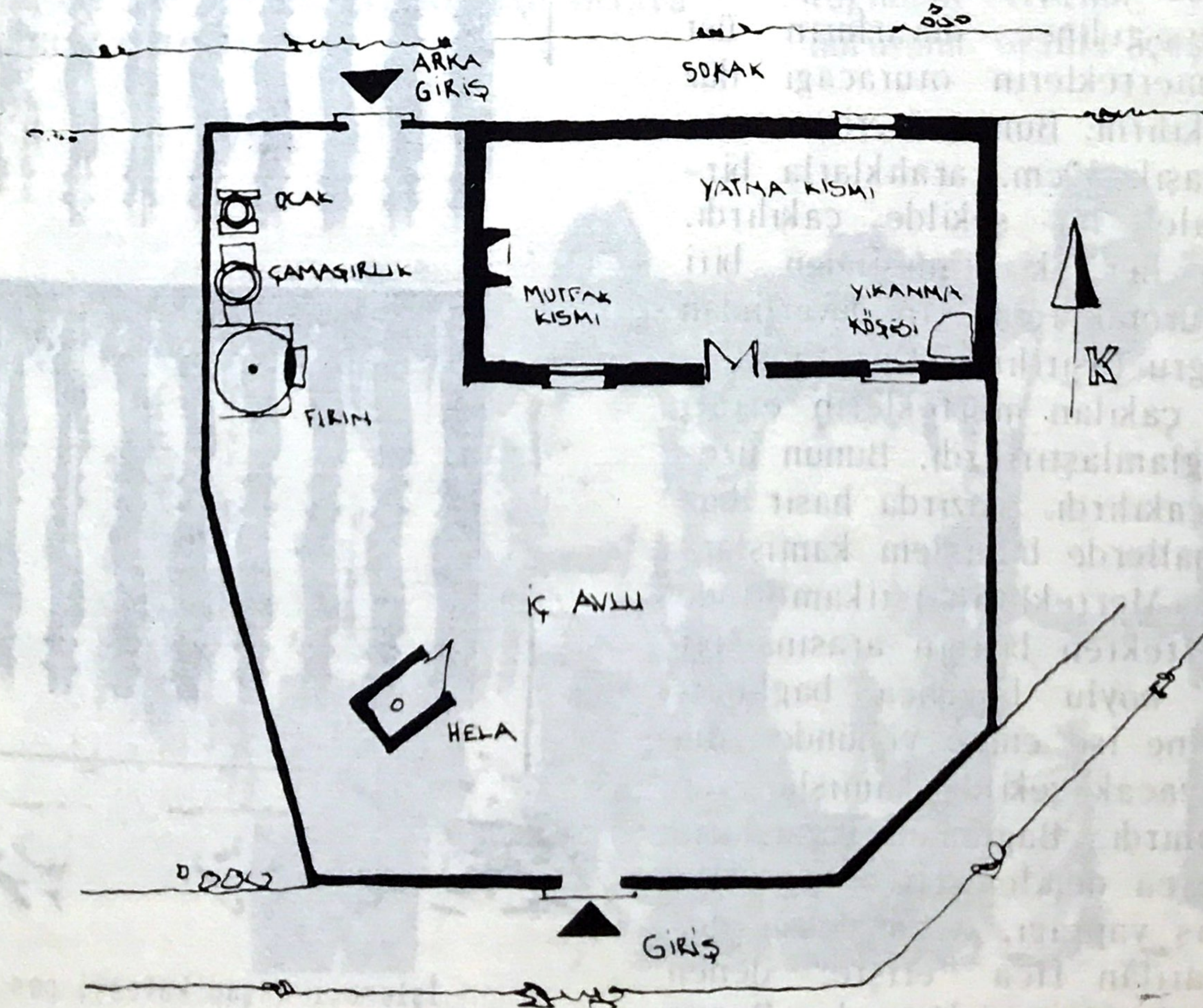
nin üzerinde ilk önce gerekli çizimleri yapar, temellerin yerini belirlerdi. Temel çukurları toprak seviyesinin 30-40cm. altına kadar çepeçevre kazılırdı. Temel çukurlarının zemini çamurla yoğrulmuş taşlarla döşenir, bunun üzeri de sert yarma taşlarla doldurulurdu. Taşlar toprak seviyesinden 60 cm yüksekliğe kadar çıkardı ve bunlar birbirlerine kerpiç çamuru ile yapıştırılır, aralarındaki boşluklar "helik" denen küçük taşlarla doldurulurdu. Daha sonra taşların üzeri kerpiç çamuru ile düzleştirilir ve bunun üzerine istenilen yüksekliğe kadar kerpiçlerin örülmesine başlanırdı. Kerpişler ilk sırada yanyana yatak şekilde sıralanır daha sonraki sıra bir önceki sıranın bağlanması (2) yapılacak şekilde örülürdü

Kerpiçler çepeçevre örülürken gerekli kapı ve pencere boşlukları bırakılırdı.Ön duvar 3.60m. veya biraz daha yüksek yapılır, arka duvarlar ise yağmur sularının akmasını kolaylaştırmak için gerekli eğimi sağlamak amacıyla 50-60cm daha yüksek yapılırdı.

Yapılarda kerpiç kullanılmasının nedeni kolay ve ucuz elde edilmesi, inşaat ve elde etme teknolojisinin basit ve çabuk oluşudur. Kerpiçler sıhhi yapılardır. Kışın soğuğu yazın sıcağı yapı içine çekmez, ısı yalıtımı sağlar. Halk arasında kerpiç yapıların yer sarsıntılarına karşı dayanıklı olduğuna dair inanç vardır.

Kerpiç yapımında toprak, saman ve su kullanılırdı. Bağlıköy'de kerpiç yapımında kullanılacak toprak "Siya" denilen bir araziden alınırdı. Bu arazi bir Türkün özel malıydı. Köylüler ondan aldıkları toprak için ücret ödemezler ama gerektiğinde o kişinin işlerine yardım ederlerdi.

Siya'daki toprak kırmızı renkte olup yapışma özelliği vardır. Dört ölçü toprağa bir ölçü saman katılır ve su ile yoğurulup balçık kıvamına geti-

rilirdi. Bu çamur bir gece bekletilir, ertesi gün 40x40cm boyutlarında çifte çakılmış tahta kalıplar vasıtasıyla, tabakalar halinde, düz zemine dökülürdü. Dökülen kerpiç blokları mevsim sıcaklığına göre 2-3 gün güneş altında bekletilip kuruması saglanırdı.

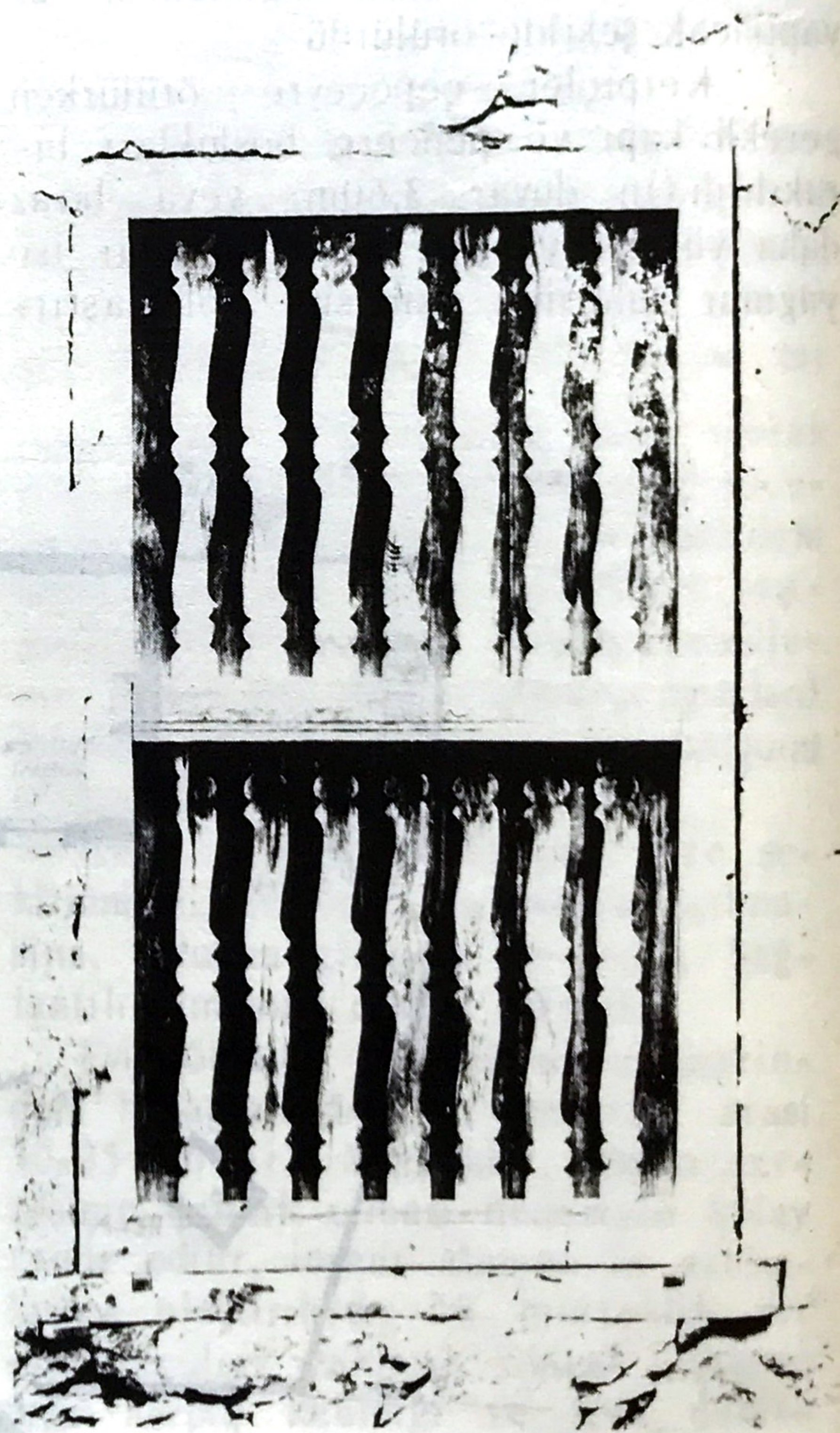
Temel çukurlarının doldurulmasında kullanılan yarma taş, çevredeki taş ocaklarından çıkarılırdı. Bu taş hava şartlarına oldukça dayanıklı olmasına karşın tabakalar halinde kolayca elde edilip istenmesinden dolayı yarma taş dendigi söylenir. Taşın parçalara ayrılması basittir. Taşın yarılacagı yere "güleri" denen bir kanal açılır ve taş bunun üzerine yerleştirilirdi. Daha sonra taşın alt köşelerine birer adet nal yerleştirilir, taşın üstüne, kesilecek yere "isfina" denilen ince bir demir çubuk konur, balyoz (matsa) ile isfinanın üzerine vurulurdu. Böylece yarma taşlar düzgün olarak ikiye bölünürdü.

Çepeçevre kerpiçlerin örülüp dam yüksekliğine gelince duvarların üst çevresine merteklerin oturacagı düz tahtalar çakılırdı. Bunun üzerine mertekler yaklaşık 30cm. aralıklarla birbirine paralel bir şekilde çakılırdı. Merteklerin her iki tanesinden biri saçak oluşturmak için evin duvarından dışarıya doğru taşırılırdı. Düz tahtaların üzerine çakılan merteklerin etrafı çamurla sağlamlaştırılırdı. Bunun üzerine hasır çakılırdı. Hazırda hasır bulunmadığı hallerde bu işlem kamışlarla yapılırdı. Merteklerin istikametinde her iki mertekten birinin arasına bir tek kamış boylu boyunca baglanır. Bunun üzerine ise enine yönünde tüm damı kaplayacak şekilde kamışlar yan yana bağlanırdı. Baglanan kamışların üzerine gonica denilen bir çeşit çalı, yoksa kamış yapragı, o da yoksa denizden çıkarılan fica "erişte" denen kurumuş deniz yosunu konurdu. Bunun üzerine 15cm. kalınlıgında kerpiç çamuru, onun üzerine ince bir tabaka toprak dökülür, onun üzerine de bir kat daha kerpiç çamuru dökülürdü.

Bazı bölgelerde damlarda ot bitmemesi için tuz dökülürdü. Baglıköy'de ise dama tuz konmaz ama her sonbaharda damlar temizlenirdi. Eger istenirse ve maddi olanak varsa çatı kiremitle kaplanırdı.

Ev kapıları genel olarak avluya açılırdı. Giriş kapıları çift kanatlı olup kapıların önünde 20-25 cm. yüksekliginde taş eşikler olurdu.

Pencereler ön cephede giriş kapısının sag ve sol yanlarında olabilirdi. Arka duvarda ise öndeki pencerelere

İşlemeli ahşap kafesli pencere

oranla daha yüksekte bir pencere bulunurdu. Kapı ve pencere doğrama ve kanatları ahşaptan yapılırdı. Pencerelerin önünde ise güvenlik açısından işlemeli ahşap kafesler bulunurdu. (Daha geç dönemlerde ahşap kafeslerin yerini demir parmaklıklar aldı). Pencerelerin ise geniş iç denizlikleri olur ve bunlar da raf ödevi görürdü.

Kaynak kişimizin verdigi bilgiye göre evin hava akımı olmayan bir bölümünde pişirme ve ısınma işlevini gören "fuaro" ocak bulunurdu. Ocagın üst kısmında "vezilüga" denen raf niteligindeki çıkıntıya, mutfak gereçleri yag şişeleri, tuz ve şeker kapları konurdu. Ev halkı ve eve gelen misafirler kışın bu ocagın etrafında toplanıp otururlardı. Ocagın önü aynı zamanda yere sele konup yemek yenen yerdi.

Girişte karşı duvarda ocagın yanına dogru ebeveyin yatagı, biraz daha sag ilerde ise çocukların yatagı bulunurdu. Çok önceleri yatak olarak yere şilteleri serip yattıklarını, daha sonraları ise kerevet yatakların ortaya çıktıgını ögreniyoruz.

Kerevetin üzerine de şilte konup yatılırdı. Girişte çukurca olarak bırakılan köşe yıkanma yeri olarak kullanılırdı. Buraya tokmak (tahtan yapılmış oturmaya yarayan bir araç) koyup oturup yıkanırlardı. Daha sonra çukurda toplanan su tenekelerle dışarı taşınırdı. Bundan da anlayacagınız gibi her evin ilerde deginecegimiz ayrı bir hamamı yoktu.

Evlerin duvarlarına demir kazıklar çakılır, bu kazıklara kamış sepetler asılır ve içlerine yiyecek malzemeleri konurdu. Bazı evlerde dut dallarından yapılma "dabaca"lar da kullanılırdı.

Malzemeleri saklamak için daha sonra "gason" denilen tahta kutular yapılmışsa da son dönemlerde "tel dolaplar" kullanılmaya başlanmıştır. Yine duvardaki kazıklara aydınlanmak amacıyla idare lambaları asılırdı.

Fırınlar evlerin avlusuna uygun bir yere yapılırdı. Malzeme olarak genelde "havara" denilen bir çeşit beyaz taş, taş veya kerpiç, parası olanlar da tugladan fırınlar yaptırırlardı. Evin nüfusuna oranla çeşitli büyüklüklerde

Kaynak kişi Kenan Yaşar ve araştırma ekibi

fırınlara rastlanmıştır.

Hangi tür malzeme kullanılırsa kullanılsın fırının üst kısmı olan kubbenin oturdugu taban dört köşe olup taştan yapılmaktadır. Taş tabanın üzerine ateş mermeri döşenirdi. Ateş mermeri erken ısınıp sıcaklıgı uzun bir süre tuttugundan tercih edilirdi.

Fırının bir tarafından ekmek küregi veya içinde yemek salınacak kabın kolaylıkla girip çıkabilecegi büyüklükte bir agız bırakılırdı. (Bu agız yemek pişerken bir kapakla kapatılır ve etrafı çamurla sıvanırdı.) Agız yerini boş bıraktıktan sonra tabanın üzerinde gittikçe kubbeleşecek şekilde kullanılan malzeme ile fırın örülürdü. Örülürken de kubbenin üst tarafına dogru istenildiginde kapatılan bir delik bırakılırdı. Burayı kapatma görevini gören araç genellikle şeffaf bir şişe olup fırın yanarken baca ödevini görmek için çıkarılır, yemek pişerken de kapatılırdı. Şişenin bulunması fırındaki yemeğin pişme durumunu dışarıdan gözlemlemeye yarardı.

Evlerin köşelerinde hamam işlevini gören çukur yerler dışında, daha varlıklı kişilerin evlerinin dışında, evle bağlantılı kubbeli hamamları vardı.

Hamamlara yaklaşık 70x110cm. büyüklüğünde kapılardan girilirdi. Buraya girmezden önce ufak bir bölme olarak görülen soğukluklardan geçilerek kapıya ulaşılırdı. Girişin küçük olmasının nedeni ısının dışarıya çıkmasını önlemekti. Hamamın tabanı genelde beyaz mermerden veya daha varlıklı kişilerce de ateş mermerinden yaptırılırdı. Duvar kısmında iç tarafta altına dıştan ateş yakılabilen bir kazan bulunurdu. Kazanın sol tarafında dıştan bir kanal aracılığıyla verilen suyun içerisinde toplanacağı ve suyun seviyesi yükselince de kazana diger bir kanalla suyun aktıgı bir havuz vardır. Kanalın önünde yerde ise suyun ılıştırıldığı bir kurna bulunurdu. Tabandan belirli bir yükseklige kadar duvar düz olarak yukarıya çıkar, kapının üst sevisine kadar) buradan yukarı ise tuglalarla kubbelenirdi. Bu kubbenin üstü alçı ile sıvanır, sadece içeriyi aydınlatmak amacıyla 5 veya 6 adet cam şişe yeri bırakılırdı. Buralarının genişligi cam şişe diplerinin genişligi kadardı.

Zeminin bir köşesinde üzerinde 1908 tarihi yazılı bir evin yanında, şu an yarı yarıya yıkılmış ama hamamı saglamca olan başka bir evin gelin hamamı törenleri için genelde köylü tarafından kullanıldıgını ögrendik.

Evin kapısının açıldıgı avlunun duvarı, arazinin çevresine taşların bel boyuna kadar çıkartılıp üstüne "framo" denilen çalıların konmasıyla oluşur. Kapı olarak yol tarafında bir boşluk bırakılır. Bu boşluk herhangi bir araçla kapanmaz. Avlununbir köşesinde tuvalet bulunurdu. Çok önceleri böyle bir olgunun olmadıgını ögrendik. Tuvalet için belirli derinlikte kuyu kazılır üzeri zemine yakın taşlarla örülür ve bir delik bırakılırdı. Tuvaletlerin duvarlarında kullanılan malzeme genelde kerpiç olup damları ise topraktı.

Avluda bir adet fırın, çamaşır yıkamak için ateş yakılan bir ocak bulunurdu. 30-40 sene öncesinde ise çamaşır dere kenarında tokuçlarla yıkanırdı. Çamaşır günü belirli bir gün olup köy kadınları neşe ile hep birden çamaşırlarını yıkamak için dereye giderlermiş. Bunun yanında çamaşır yıkamak için herkesin dere kenarında ayrı bir taşı varmış □

DİPNOTLAR:

(1) Özellikle İslamiyette ve geleneklerin ağır bastığı dönemlerde, kadınların erkeklerin bulunduğu ortamdan kaçması.

(2) Bağlama: Üstteki kerpicin alttaki iki kerpici ortalayacak şekilde konması işlemidir.

HABERLER

Hilmi Vudalı

HAS-DER 10. Kuruluş Yıldönümü, Kutlama Etkinlikleri Yapıldı. Derneğimiz kuruluşunun 10. yılında 10. Kuruluş Yıldönümü Kutlama etkinliklerini 28 Kasım 1987 ile 12 Aralık 1987 tarihleri arasında gerçekleştirdi.

28 Kasım 1987 günü Ayios Lukas Kilisesinin yeniden düzenlenmesiyle oluşturulan Halk Sanatları Derneği Merkez Binasının açılışı yapıldı. Açılışı Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Salih Coşar ile eski Turizm ve Kültür Bakanı İsmail Bozkurt yaptılar. Düzenlenen törende bir konuşma yapan Milli Eğitim ve Kültür Bakanı, ulusların ve devletlerin dünyada saygın bir yer almasında sanatsal, kültürel değer ve etkinliklerin önemini vurguladı. Açılışta Ayios Lukas Kilisesinin kötü halinden bugünkü kullanılır hale getirilmesini ve bu çalışmada derneğimizin katkılarının gösterildiği fotoğraf sergisi ile ipek böceği kozalarından ya-

HAS-DER Merkez Binasının açılış günü

pılmış tablolardan oluşan sergi gezildi. Ayrıca tören süresince HAS-DER çocuk ve büyükler halk dansları ekipleri halk danslarımızdan örnekler sundular.

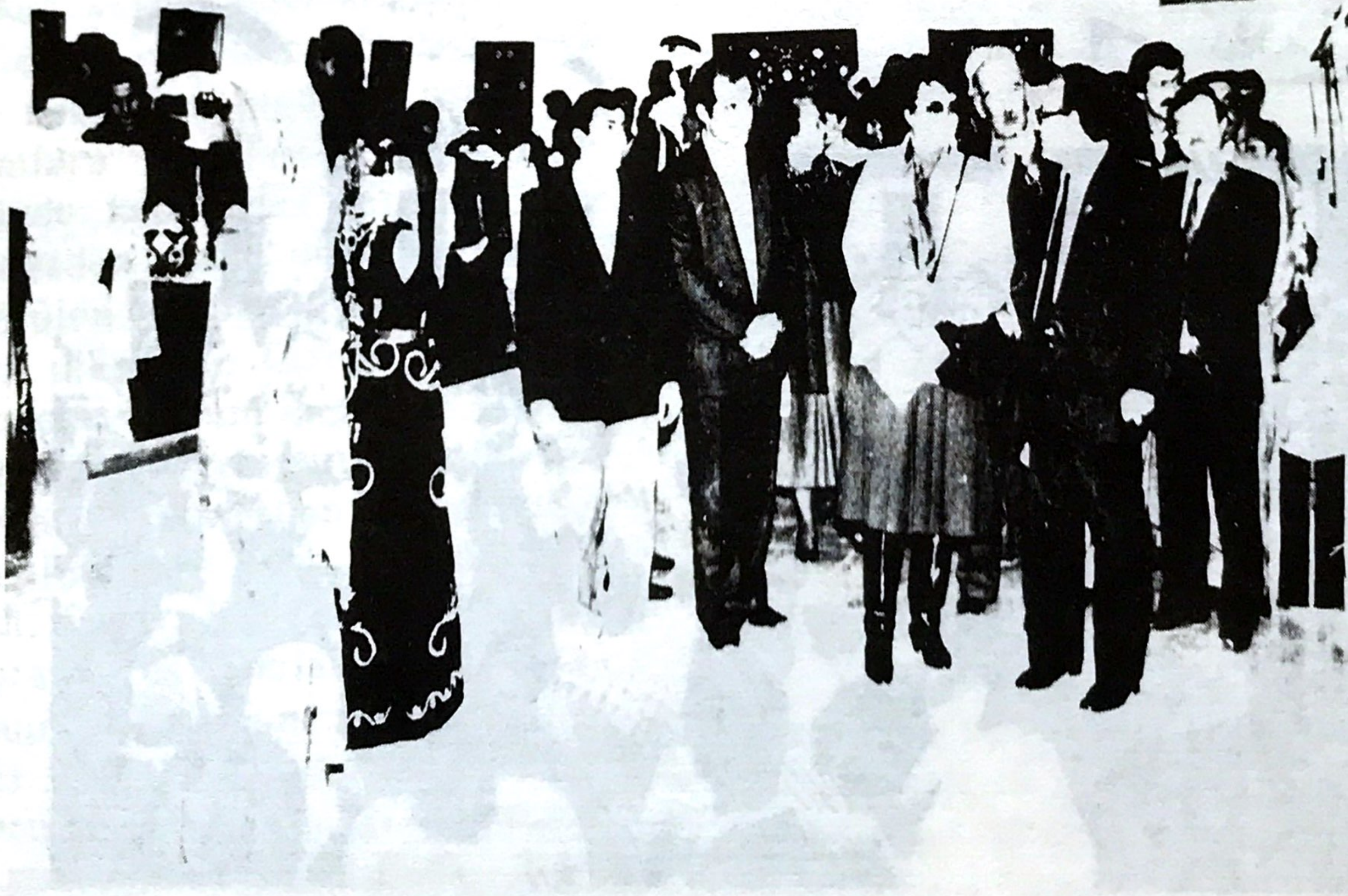
1 Aralık 1987 gecesi Acar Akalın ile Oskay Hoca'nın katıldığı müzik dinletisi ve söyleşisi yapıldı. Ayrıca aynı gece HAS-DER [illegible] malarından video gösterisi ile "Cyprus is an Island" isimli 1946'ların Kıbrıs'ını anlatan filmin gösterisi de yapıldı.

4 Aralık 1987 gecesi, Derneğimiz, Güzelyurt Sanat Derneği ve Alayköy Kültür Sanat Derneği'nin katılmasıyla gerçekleştirilen Folklor Gecesinde büyükler halk dansları ekiplerinin gösterilerinin yanında HAS-DER Halk Dansları Çocuk Ekibi ile HAS-DER Çocuk Korosu geceye ayrı bir renk kattılar.

6 Aralık 1987 günü 6 ile 11 yaş grubu çocuklarının katıldığı "Çocuk tarafından Masal Anlatma Yarışması" yapıldı. [illegible] mi 2 Aralık 1987 tarihlerinde yapıldı. Yücel Erten, Hilmi Özen, Yaşar Ersoy ve Mehmet Ertug'dan oluşan jüri, ön eleme sonucunda 22 küçük masalcıyı finale kalmaya değer gördü. Yapılan final sonucunda 7 masalcıya "Başarılı Masalcı" ünvanını layık gören jüri ve yarışmaya katılan tüm çocuklara katılım belgesi ve çeşitli hediyeler verildi. Jüri değerlendirmesini yaptığı sürede HAS-DER Çocuk Korosu izleyicilere 8 parça sundu.

8 Aralık 1987 tarihinde Mehmet Ertug'un Karagöz suretlerinin ve HAS-DER'in Giysi ve El İşleri Sergisi KKTC Meclis Başkanı Sayın Hakkı Atun tarafından açıldı. Açılışta HAS-DER Halk Oyunları Ekibi kısa bir gösteri sundu.

9 Aralık 1987 akşamı HAS-DER Merkez Binasında Folklor Araştırma

Giysi ve El Işleri Serigisinden bir görüntü

Kurumu (FAK) yetkilileri ile söyleşi ve 10 Aralık 1987 günü ise FAK Başkanı İrfan Ü.Nasıraddınoglu ve FAK Genel Sekreteri Hayreddin İvgin'in katıldığı Folklor Konferansı gerçekleştirildi.

11 Aralık 1987 günü Kalkanlı, 12 Aralık 1987 günü ise Akdogan köylerinde yapılan araştırmalara FAK yetkilileri de katıldı.

Derneğimiz 11. Olağan Genel Kurulunu yaptı. 20 Aralık 1987 tarihinde HAS-DER Merkez Binasında 11. Olagan Genel Kurul gerçekleşti. 80 kişinin üzerinde bir katılımla gerçekleştirilen genel kurulda Yönetim, Denetleme ve Disiplin Kurulları seçildi. Yönetim Kuruluna Mehmet Birinci (Başkan), Ertan Osman, Engin Anıl, Hasan Ekmekçi, İlker Özova, Fatma Avni, Ali Nebih, Fatma Güven ve Özalp Nailer seçildiler. Denetleme Kurulu Kani Kanol, Ulus Beledoğlu, Hüseyin Nebih ve Hasan Bulunç'tan oluşurken, Disiplin Kurulu Nilüfer Nailer, Gül Öztek, Ayşe İnönü ve Yılmaz Aldağ'dan oluştu.

Genel Kurula sunulan bir karar tasarısı ise oybirliğiyle kabul edildi. Bu karar tasarısı gazetelerde yayınlanırken, Avrupa Parlamentosuna da gönderildi. Karar tasarısı şöyledir:

AVRUPA PARLAMENTOSU HEYETİNE AÇIK DAVET

1988 Yılı başlarında Avrupa Parlamentosundan bir heyetin Kıbrıs'ın "9000 yıllık kültür" mirasını incelemek ve Kıbrıs'ın Kuzeyinde kültür tahribatını 'derinliğine' araştırmak üzere Kuzey Kıbrıs'a gelecegini basından öğrenmiş bulunuyoruz.

Halk Sanatları Dernegi Kıbrıs ve Kıbrıs Türk Kültürünü araştıran geliştiren ve yaygınlaştıran bir kuruluş olarak Kıbrıs'ın kültür mirasıyla ilgili her türlü çalışmayı kendine görev sayar.

Ne var ki Avrupa Parlamentosu Heyetinin bu girişimi siyasal kaygılarla hazırlanmış, tek yanlı ve göstermelik bir girişim izlenimi bırakmaktadır. Çünkü "9000 yıllık Kıbrıs kültürü" yalnızca kiliselerden ibaret degildir. Kıbrıs'ın çok zengin bir folkloru, el sanatları, seramik işleri ve ipek böcekciligine kadar uzanan zengin bir maddi kültürü ve belki, daha da zengin bir manevi kültürü vardır.

Ülkemizde kültür tahribatı olduğu gerçek olabilir. Ancak bu tahribat yalnızca Kuzeyde değildir. Güneyde de vardır. Bu tahribat yalnızca kiliselere yönelik degildir, camiler de tahrip edilmiştir. Kültürel değeri olan Osmanlı, Venedik, Roma v.s. gibi karakterlere sahip binalar da tahrip edilmiştir. El sanatları yok olmaktadır. Bunların araştırılması, incelenmesi, arşivlenmesi ve gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir görev olmaktan çok bir insanlık görevidir.

Has-Der 10 yıldır ülkemizin kültür mirasının korunması ve geliştirilmesi için uğraş veren amatör bir dernektir.

Eğer, Avrupa Parlamentosu Heyeti, ülkemize bu konularda yardımcı olmak, ışık tutmak ve olanaklar sağlayarak kültür mirasımızın korunmasına katkıda bulunmak için geliyorlarsa hoş geldiler-sefa geldiler. Kendilerini ülkemizin kültür mirası hakkında bilgi vermek, derleme, araştırma ve arşivlerimizi incelemelerine sunmak için derneğimize davet ediyoruz.

Yok eğer Avrupalı Parlamenterler bu konuda samimi değillerse Kültür mirasımızla ilgili değil, tek yanlı siyasal istismar peşindeyseler ülkemize yapacakları ziyaretin hiçbir yararı olmayacaktır □

HAS-DER
11. Genel Kurulu
(Oybirliği) Lefkoşa.

HAS-DER Müzik grubu oluşturuldu. Oluşturulan müzik grubu çalışmalarını sürdürürken ilk etkinliğini 30.1.1988 gecesi HAS-DER üyelerine sundu. HAS-DER Merkez Binasında çoğunlukla yerel özgün müziğimizden parçalar sunan grup beğeni kazandı.

HAS-DER Yılbaşı Balosu yaptı. Gerek kendi elemanları ve aileleri ve gerekse de halkımızla dayanışmayı sağlamak amacı ile düzenlenen baloya katılım ve ilgi büyük oldu. Lefkoşa Continental Restorant'ta yapılan baloda çeşitli eğlence ve gösteriler sunularak katılanların neşeli dakikalar geçirmeleri sağlandı.

HAS-DER Halk Dansları Ekipleri gösterilerini sunmaya devam ettiler. 21 Kasım 1987 tarihinde Şehit Yalçın İlkokulu Okul-Aile Birliğinin düzenlediği II. Geleneksel Lokma Gecesine ve aynı gün Akdoğan Kültür ve Sanat Derneği tarafından düzenlenen III. Geleneksel Sanat Gecesi'ne iki ayrı Halk Dansları ekibi ile katılan derneğimiz izleyenlerin beğenisini topladı.

30 Ocak 1988 tarihinde Türk Bankası'nın Küçük Kaymaklı, 5 Mart 1988 tarihinde de Alsancak şubelerinin açılışları ve 8 Şubat 1988 tarihinde Şinasi Tekman'ın 40. Sanat Yılı dolayısıyla Atatürk Kültür Merkezinde ağaç, heykel ve Münise Özmulla'nın ipek böceği kozası işlerinden oluşan eserlerinin sunulduğu serginin açılışında Halk Dansları ekiplerimiz kısa gösteriler sundular.

25 Şubat 1988 tarihinde de Kuzey Kıbrıs Kültür Derneğinin düzenlediği Raif Denktaş Anı 88 koşusu çerçevesinde ve aynı günün akşamı Dikelya İngiliz üssündeki yabancılara iki ayrı ekiple katılınıp gösteri sunuldu.

4. Uluslararası Üroloji Sempozyumu çerçevesinde 31 Mart 1988 gecesi Saray Otel'de Halk Dansları Ekibimiz sempozyuma katılanlara gösteri sundu.

HAS-DER Ağaç Dikme Kampanyasına katıldı. Çevre Koruma Derneği tarafından açılan kampanyaya katılan derneğimiz 14 Şubat 1988 tarihinde dayanışma ve yardımlaşma anlayışı içerisinde ağaç dikti.

Dernek içi eğitim seminerleri başladı. Bu yıl elemanlarının halkbilimi ve kültür alanındaki bilgilerini artırmak amacı ile eğitim kolu tarafından bir dizi eğitim semineri planlandı. Bunlardan ilki olan "Genelde Kültür, Folklor ve Derneklerin Varlık Nedenleri ile Halk Sanatları Derneğinin Amaçları ve Çalışma Anlayışı" konulu seminer Kani Kanol tarafından verildi.

Diğer Haberler

Alayköy Kültür Sanat Derneği Açık Oturum Düzenledi. "Tarihi Gelişimi İçerisinde Kıyafetlerimiz" adlı açık oturuma Derneğimizi temsilen Kani Kanol katıldı. Gençlik Dairesini temsilen Tanju Hastunç, Eski Eserler Müzeler Dairesini temsilen Hüseyin Şaban'ın katıldığı açık oturum Alayköy Sanat ve Kültür Derneği binasında Şubat 1988 tarihinde gerçekleşti.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Dernekler arası Halk Dansları Yarışması düzenledi. Kültür Dairesi Müdürlüğü tarafından 26 Mart 1988 tarihinde Derneklerarası Kıbrıs Türk Halk Dansları yarışması" düzenlendi. Birinciliği Kurtuluş Lisesi, İkinciliği Namık Kemal Lisesi alırken, Üçüncülüğü de Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi aldı.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Dernek, Kurum ve kuruluşların katılacağı Halk Dansları Yarışması düzenledi. 9 Nisan 1988 tarihinde Atatürk Spor Salonunda düzenlenen yarışmaya Derneğimiz dergimizde belirtilen sebeplerden dolayı katılmadı.

BU DERGİNİN ÇIKMASINDA MADDİ KATKILARDA BULUNAN AŞAĞIDAKİ KİŞİ VE KURULUŞLARA DERNEĞİMİZ ADINA İÇTENLİKLE TEŞEKKÜR EDERİZ.

İLETİŞİM YAYINLARI

ANADOLU - ADAM YAYINLARI

ANIL SPOR

TOP SHOP

İNCE ELEKTRONİK

LEMAN LTD.

IŞIL REKLAM

MUSTAFA DAMDELEN LTD.

İNCE GÜMRÜKLEME

ATLAS DÜĞÜN SALONU

